

Ikonen, Vappu; Pihkala, Erkki

Working Paper

Katsaus Suomen rahoitusmarkkinoiden lähteisiin 1860-luvulta nykypäivään: Esitutkimus

Bank of Finland Discussion Papers, No. 33/1989

Provided in Cooperation with:

Bank of Finland, Helsinki

Suggested Citation: Ikonen, Vappu; Pihkala, Erkki (1989) : Katsaus Suomen rahoitusmarkkinoiden lähteisiin 1860-luvulta nykypäivään: Esitutkimus, Bank of Finland Discussion Papers, No. 33/1989, ISBN 951-686-223-3, Bank of Finland, Helsinki, <https://nbn-resolving.de/urn:nbn:fi:bof-201807301780>

This Version is available at:

<https://hdl.handle.net/10419/211568>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Die Dokumente auf EconStor dürfen zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden.

Sie dürfen die Dokumente nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, öffentlich zugänglich machen, vertreiben oder anderweitig nutzen.

Sofern die Verfasser die Dokumente unter Open-Content-Lizenzen (insbesondere CC-Lizenzen) zur Verfügung gestellt haben sollten, gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der dort genannten Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

Terms of use:

Documents in EconStor may be saved and copied for your personal and scholarly purposes.

You are not to copy documents for public or commercial purposes, to exhibit the documents publicly, to make them publicly available on the internet, or to distribute or otherwise use the documents in public.

If the documents have been made available under an Open Content Licence (especially Creative Commons Licences), you may exercise further usage rights as specified in the indicated licence.

Vappu Ikonen* ja Erkki Pihkala**
Suomen Pankin tutkimusosasto
9.10.1989

33/89

KATSAUS SUOMEN RAHOITUSMARKKINOIDEN LÄHTEISIIN
1860-LUVULTA NYKYPÄIVÄÄN

Esitutkimus

- * Helsingin yliopiston talous- ja sosiaalihistorian
laitoksen tutkija
- ** Helsingin kauppakorkeakoulun taloushistorian
professori

Suomen Pankin monistuskeskus
Helsinki 1989
ISBN 951-686-223-3
ISSN 0785-3572

TIIVISTELMÄ

Suomen Pankin tutkimusosastolla toimi touko-syyskuussa 1989 esitutkimusprojekti, jonka tavoitteena oli selvittää mitä rahoitusmarkkinatilastoja Suomessa 1860-luvulta nykypäivään olisi saatavissa tai konstruoitavissa sekä mistä lähteistä. Lisäksi tavoitteena oli arvioida niitä käsitteellisiä ja sisällöllisiä vaikeuksia, joita suunnitellun aineiston kokoamisessa näyttäisi esiintyvän.

Esitutkimuksen lähtökohdaksi valittiin rahoitussektoreittaisten tasetietojen saatavuuden selvittäminen. Rahoitussektorit jaettiin 10 alasektoriin, jotka kattavat koko kansantalouden. Yleisösektori (yritykset ja kotitaloudet) jäi residuaaliksi. Päättävänä oli varantotietojen selvittäminen vuositason sekä virtatietojen saatavuuden selvittäminen siten, kuin ne ovat nykyisessä SNA:n mukaisessa rahoitustilinpäädössä. Lisäksi kerättiin tietoja maksutaseen, korkojen, hintojen ja muiden rahoitusmarkkinoita sivuavien tietojen saatavuudesta.

Rahoitussektoreittaisten tasetietojen saatavuus vaihteli alasektoreittain. Rahoituslaitosten taseitten peruserät olivat suunnilleen samankaltaisia, joten suuria käsitteellisiä ongelmia ei syntynyt. Jo painetuilla tilastoilla päästään itse asiassa yllättävän pitkälle. Sama koskee myös muita rahoitusmarkkinatilastoja. Näitä tilastosarjoja voidaan täydentää useissa kohdissa arkistoista saaduilla tiedoilla. Esitutkimusprojekti osoitti, että Suomesta voidaan jälkikäteen laatia riittävän kattavat ja yksityiskohtaiset rahoitusmarkkinatilastot 1860-luvulta nykypäivään, joskin osittain kovalla työllä.

SISÄLLYS

		sivu
1	TAVOITTEET JA KYSYMYKSENASETELU	7
2	LÄHDEAINEISTO	11
3	TIIVISTELMÄ TULOXSISTA	13
3.1	Rahoitussektoreittaiset rahoitusvaadetiedot	13
3.2	Muut perustilastot	17
4	RAHAMARKKINOITA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO SUOMESSA	19

LIITTEET

1	SUOMEN PANKKI	25
2	PANKIT	31
3	KIINNITYSLUOTTOLAITOKSET	40
4	VAKUUTUSLAITOKSET	43
5	MUUT LUOTTOLAITOKSET	44
6	ELÄKELAITOKSET JA -KASSAT	46
7	VALTIO	48
8	KUNNAT	49
9	YLEISÖ: YRITYKSET	51
10	ULKOMAAT	60
11	YHTEENVETO VIRALLISESTA TILASTOSTA	65
12	MAKSUTASE	69
13	KOROT	71
14	HINNAT	74
15	VALUUTTAKURSSIT	75
16	MUUT TILASTOT	76

1 TAVOITTEET JA KYSYMYKSENASETTELU

Suomen Pankissa saatiin keväällä 1988 valmiiksi Suomen talouden reaalitaloudellista kehitystä kuvaava tutkimus (Riitta Hjerppe, Suomen talous 1860 - 1985. Kasvu ja rakennemuutos). Tutkimuksen kuluessa ja etenkin sen jälkeen eri tahoilla nousi esiin ajatus, että myös rahoitusmarkkinoista tulisi tehdä pitkän aikavälin perustilastoja koskeva selvitys.

Asiaa valmistelleen työryhmän esityksestä Suomen Pankin tutkimusosastolla tehtiin keväällä 1989 rahahistoriallinen esitutkimus. Projektin tehtäväksi asetettiin tehdä yksilöity kartoitus siitä, mitä rahoitusmarkkinatilastoja Suomessa vuosilta 1860 - 1980 olisi saatavissa tai kostruoitavissa ja mistä lähteistä. Kartoituksen tavoitteena oli antaa realistinen pohja varsinaisen historiaprojektin tilasto-osan suunnittelulle ja arvioida käsitteellisiä ja sisällöllisiä vaikeuksia, joita suunnitellun aineiston kokoamisessa näyttäisi esiintyvän. Projektin apuna oli pankin sisältä koottu seurantaryhmä.¹

Rahoitusmarkkinatilastoja alettiin Suomessa julkaista laajamittaisemmin vasta 1940-luvun lopulla (ns. Luottokantatilastot). Vuonna 1971 Tilastokeskus alkoi julkaista varsinaista Rahoitustilastoa. Sen sijaan rahoitusmarkkinoiden osa-alueita kuvaavia sarjoja on olemassa jo 1800-luvun puolelta. Järjestelmällisiä yrityksiä historiallisten, koko kansantalouden kattavien rahoitusmarkkinatilastojen laatimiseksi ei Suomessa ole toistaiseksi tehty.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on näin ollen selvittää, onko historiallisten rahoitusmarkkinatilastojen laatiminen lähinnä 1860-luvulta nykypäivään yleensä mahdollista

- 1 nykyisten luokittelujärjestelmien mukaisesti
- 2 saatavissa olevan aineiston osalta

---

¹Seurantaryhmään kuuluivat Heikki Koskenkylä (pj.), Heikki Elonen (siht.), Juhani Hirvonen, Tapio Korhonen, Juha Tarkka ja Matti Virén. Lisäksi tutkimusta ovat kommentoineet Kair Eirola, Tarmo Haavisto ja Antti Kuusterä.

- a) jo tehdyistä tilastoista ja tutkimuksista
- b) muokkauksellisista arkisto- yms. tiedoista.

Aikavälin 1860 - 1980 valinta on luontevaa aineistosta ja aiheesta lähteistä syistä. Ensimmäinen liikepankki perustettiin vuonna 1862 ja rahoitustoiminta vilkastui muutenkin 1860-luvulta lähtien koko kansantalouden kasvun myötä. Tutkimusta taas ei kannata ulottaa 1980-luvulle rahamarkkinoilla viime vuosina tapahtuneiden voimakkaiden muutosten johdosta ja koska uusimmat tilastot ovat tyydyttävällä kannalla.

Tutkimuksen tilinpitokehikot²

Seuraavissa tilinpitokehikoissa ei ole noudatettu kansainvälisiä ja Suomen Tilastokeskuksen nykyisiä oloja kuvaavia suosituksia kaavamaisesti, koska tähän ei ole tilastollisia mahdollisuuksia. Kunkin aikakauden institutionaaliset olot on pyritty näkemään mahdollisuuksien mukaan nykyisen kansantalous- ja rahateoreettisen ajattelun mukaisesti.

Tilinpitokehikon rahoitussektorijaottelu käsittää vain sellaiset pää- töksentekoryhmät, joilla on ollut "historiallista" merkitystä Suomen rahoitusmarkkinoilla. Näin syntynyt sektorijaottelu saattaa tuntua liian hienojakoiselta. Valittu suhteellisen yksityiskohtainen lähestymistapa johtuu siitä, ettei sitä tietoa, joka saadaan kerättyä perusaineistoa rahoitusinstituutioittain, haluta hävittää esittämällä tiedot vain suurina aggregaateina.

Rahoitusvaateiden luokittelussa ja keräyksessä on vastaavasti pyritty ottamaan huomioon se, että vaadekäsitteet ovat voineet muuttua tuntuvasti kuluneen yli sadan vuoden aikana.

---

²Tutkimuksen tilinpitokehikkoa laadittaessa on käytetty pääasiassa seuraavia lähteitä: Rahoitusvaateiden luokitus. Tilastokeskus, käsikirjoja 6. Institutionaalisten sektoreiden luokitus. Tilastokeskus, käsikirjoja 5. Tilastokeskus: Muistio rahoitustilastojen kehittämisestä 1971:9. Leppänen, Seppo, Suomen rahoitusmarkkinatilastojen kehittämisestä. SP:n taloudellisia selvityksiä A:30, 1967. Salo, Sinikka, Sektorittaiset rahoitusvirrat Suomen kansantaloudessa vuosina 1970 - 1978. ETLA B:21, 1979.

Seuraavassa on lueteltu projektin luokittelutavoitteet rahoitussektoreiden, rahoitusvaateiden ja muiden perustilastojen osalta.

RAHOITUSSEKTORIT

1	SUOMEN PANKKI
2	PANKIT
2.1	Liikepankit yhdistettyinä
2.2	SKOP
2.3	OKO
2.4	Säästöpankit
2.5	Osuuspankit
2.6	Postipankki
3	KIINNITYSLUOTTOLAITOKSET
4	VAKUUTUSLAITOKSET
5	MUUT LUOTTOLAITOKSET
6	ELÄKELAITOKSET JA -KASSAT
7	VALTIO
8	KUNNAT
9	YLEISÖSEKTORI (yritykset, kotitaloudet) residuaalina)
10	ULKOMAAT

Rahoitustilastoista on selvitetty ennen kaikkea mahdollisuudet laatia vuotuiset rahoitusvarantotilastot rahoitussektoreittain. Verrattuna nykyiseen SNA:n mukaiseen rahoitustilinpitoon tutkimuksessa tulisi pyrkiä täydellisempään tilastointiin siten, että selvitetään myös rahoitussektoreitten asema toisiinsa nähden. Perustavoitteena on ollut selvittää tiedot varantojen saatavuudesta. Milloin lähteet antavat mahdollisuuden myös virtatietojen keräykseen, on tästä erikseen mainittu liitteissä kunkin rahoitussektorin kohdalla. Periaatteessa rahoitusvirtatiedot ovat tietysti saatavissa nettomääräisinä vuotuisista rahoitusvarantotilastoista.

Kunkin vaateen osalta tavoitteena on pyrkiä myös kotimaa/ulkomaat-jaotteluun.

Rahoitusvaadeluokittelu saattaa näyttää liian yksityiskohtaiselta historiallista aineistoa silmällä pitäen. Omaisuustaseitten peruserät ovat kuitenkin pysyneet yllättävän muuttumattomina viime 120 vuoden

aikana (tase-erien nimitykset ovat tosin jonkin verran vaihdelleet). Rahoitusvaateita koskevassa selvitystyössä lähinnä kohdat 7 (kauppaluotot), 9 (osamaksut jne.) ja 12 (omistajien sijoitukset yhteisömaisiin yrityksiinsä) jäävät residuaaliksi.

RAHOITUSVAATEET

1	KULTA
2	KÄTEISRAHA
3	AIKATALLETUKSET Erikseen pankkien talletukset Suomen Pankissa ja toisissa pankeissa
4	SHEKKITALLETUKSET Erikseen pankkien talletukset Suomen Pankissa ja toisissa pankeissa Erikseen valuuttamääräiset
5	NOSTETUT SHEKKITILILUOTOT
6	VEKSELIT Erikseen pankkien omat ja rediskontatut vekselit Suomen Pankissa
7	KAUPPALUOTOT JA -ENNAKOT Kotimaiset Ulkomaiset
8	VELKAKIRJALAINAT Suomen Pankin Pankkien Valtion ja kuntien
9	OSAMAKSUT, FACTORING-LAINAT JA MUUT LAINAT
10	JOUKKOVELKAKIRJALAINAT Valtion kotimaiset ja ulkomaiset Yksityiset kotimaiset ja ulkomaiset Pankkien kotimaiset ja ulkomaiset
11	OSAKKEET JA OSUDET
12	OMISTAJIEN SIJOITUKSET YHTEISÖMÄISIIN YRITYKSIINSÄ
13	SIIRTOSAAMISET JA -VELAT
14	VAKUUTUSYHTIÖIDEN VAKUUTUSVASTUUT

Rahoitussektoreittaisten rahoitusvaadetietojen lisäksi selvitettiin mahdollisuudet tutkia seuraavia perustilastoja:

MUUT PERUSTILASTOT

- 1 RAHAN TARJONTA kuukausittain
  - 1 Rahan määritelmän muunnokset
  - 2 Rahavarannot
- 2 MAKSUTASE vuosittain
  - Vaihtotase
    - Kauppataase
    - Palvelutase
  - Pääomatase
    - Pitkäaikaisen pääoman tase
    - Lyhytaikaisen pääoman tase
- 3 KOROT kuukausittain
  - 1 Suomen Pankin viralliset ja todelliset korot
  - 2 Pankkien otto- ja antolainauskorot, viralliset/todelliset
  - 3 Joukkovelkakirjojen korot, emissio- ja jälkimarkkinakorot
- 4 TULOSLASKELMA vuosittain
  - Mieluiten nykyisten standardien mukaisesti
- 5 HINNAT kuukausittain
  - Kuluttaja-, tukku-, vienti- ja tuontihinnat, kiinteät hinnat
  - Kullan ja hopean viralliset ja markkinahinnat
- 6 VALUUTTAKURSSIT kuukausittain
  - Valuuttojen myyntikurssit ja valuuttojen keskinäiset kurssit, viralliset ja vapaat noteeraukset
- 7 MUUT TILASTOT
  - Mm. pörssikurssit kuukausitasolla
  - Joukkovelkakirja- ja osake-emissiot

2 LÄHDEAINEISTO

Lähdeaineisto voidaan jakaa 1) virallisjulkaisuihin, 2) muuhun painettuun materiaaliin sekä 3) arkistoaineistoon. Virallisjulkaisuista tärkeimmät ovat Tilastokeskuksen viralliset tilastot (SVT) ja tilastolliset vuosikirjat (STV) sekä rahoituslaitosten vuotuisjulkaisut, mm. vuosikertomukset. Itse asiassa jo virallisista tilastoista saa yllättävän paljon tietoa rahoitusmarkkinoista, kunhan ne vain kokoa yhteen. Ongelmana virallisjulkaisuissa on se, että ne alkavat pääasiassa vasta 1890 - 1910-luvuilla. Lisäksi niistä ei välttämättä saa rahoituslaitosten asemaa toisiinsa nähden. Rahoituslaitosten vuosikertomukset olivat usein niukkoja, eikä niistä saa paljoakaan enempää

tietoa kuin virallisesta tilastosta. Tilastollisissa vuosikirjoissa (alkaen vuodesta 1879) tiedot ovat enimmäkseen samoja kuin virallisissa tilastoissa. Jotkut sarjat tosin alkavat aikaisemmin vuosikirjoissa kuin erillissarjoissa. Virallisesta tilastosta on yhteenveto liitteessä 11.

Muu painettu materiaali jakautuu tilastojulkaisuihin ja tutkimuksiin. Rahahistoriaprojektin kannalta tärkeimmät lähteet olivat Suomen taloushistoria 3. Historiallinen tilasto (1983) (SHT) sekä ns. Luottokantatilasto vuodesta 1948 lähtien.³ Suomen taloushistoria 3:n tilastot perustuvat Tilastollisiin vuosikirjoihin sekä erityistutkimuksiin. Luottokantatilastosta saadaan paitsi rahoituslaitosten asema toisiinsa nähden myös rahoituslaitosten luotonanto elinkeinosektoreittain, joka toisaalta rahahistoriaprojektin tavoitteen asettelussa määriteltiin residuaaliksi. Tutkimuksissa, rahoituslaitosten historiikeissa ja artikkeleissa on lisäksi runsaasti rahahistoriaprojektille tärkeää informaatiota.

Arkistoista on ehditty käydä läpi Suomen Pankin arkisto, SYP:n ja KOP:n arkistot, Suomen Hypoteekkiyhdistyksen arkisto, Pankkitarkastusviraston arkisto, pörssin arkisto, Elinkeinoelämän keskusarkisto (ELKA) Mikkelissä sekä Tilastokeskuksen ja Valtionarkiston tarjoamat mahdollisuudet rahahistoriaprojektin kannalta. Arkistot tarjoavatkin paljon mahdollisuuksia selvittää rahamarkkinoiden tilaa, mutta tiedot ovat usein varsin työläästi kerättävissä.

Lähdeluettelon osalta viitataan esitutkimusprojektin yhteydessä syntyneeseen bibliografiaan (Ikonen, Vappu, Rahoitushistoriallinen bibliografia - kirjallisuutta ja tilastoja, Suomen Pankin tutkimusosasto 1989). Seuraavassa tekstissä olevat kirjallisuusviitteet kohdistuvat kyseiseen bibliografiaan.

---

³Luottokanta- tai luottovolyymitilasto alkoi ilmestyä vuonna 1948 Suomen Pankin Taloudellisissa selvityksissä SP:n taloustieteellisen tutkimuslaitoksen toimesta. Tilastointiperusteita muutettiin jonkin verran pariin otteeseen. SP lakkasi julkaisemasta Luottokantatilastoa 1960-luvun lopulla ja vuodesta 1971 lähtien Tilastokeskus on julkaissut sitä vuosittain. Välivuosista on olemassa Ulla Bredenbergin laatima moniste Suomen Pankista.

3 TIIVISTELMÄ TULOISTA

3.1 Rahoitussektoreittaiset rahoitusvaadetiedot

1 Suomen Pankki

Suomen Pankista on runsaasti painettua materiaalia, vuotuisjulkaisuja (vuosikirjat, tilinpäätöskertomukset ja niiden edeltäjät) ja tutkimuksia. Vuosikertomuksista vuosilta 1866 - 1948 ilmenevät virta- ja varantotiedot yhteensä sekä varantotiedot vuodesta 1948 lähtien. Pankin rahoitussektoreittaisen ja elinkeinosektoreittaisen antolainauksen saa vuodesta 1948 lähtien Luottokantatilastosta. Valuuttakurssitiedot ovat painettuina vasta vuodesta 1912 lähtien, mutta ne ovat kerättävissä helposti vaikka päivittäin myös 1800-luvulta. Painetussa aineistossa ovat ainoastaan SP:n viralliset korot. Todellisten korkojen keräys sekä muiden pankkien asema SP:iin 1860 - 1949 ovat selvitettävissä, mutta tiedot täytyy kerätä laina kerrallaan lainakirjoista tai tositteista. Tiivistäen voidaan todeta, että Suomen Pankista saadaan kaikki tarvittavat tiedot, joskin osittain kovalla työllä.

2 Muut pankit

Tärkeimmät painetut lähteet ovat Suomen taloushistoria 3, SVT VII vuosilta 1870 - 1910 lähtien sekä Luottokantatilasto vuodesta 1948 lähtien. Liikepankkien taseet ovat kuukausittain Suomen Virallisessa lehdessä vuodesta 1862 alkaen. Muiden kuin liikepankkien toiminta oli suppeaa 1910-luvulle asti, jolloin alkoi ilmestyä virallinen liikepankkitalasto. Liikepankkien osalta ongelmana on lähinnä se, ettei vaateita saa painetuista lähteistä rahoitussektorittain. Postipankkia koskevat tiedot ovat täydellisinä SVT VII B:ssä vuodesta 1887 alkaen. Säästöpankkien SVT VII A-sarja alkaa vuodesta 1870 ja tietoja voidaan täydentää Antti Kuusterän säästöpankkeja koskevan historiatutkimuksen edistyessä. Osuuspankkien (aik. osuuskassat) toiminta oli pienimuotoista 1940-luvulle asti. Varsinainen Osuuspankkitalasto SVT VII E alkaa vasta 1970-luvulla, mutta OKO keräsi sitä ennen osuuskassatilastoa ja tiedot on julkaistu Pellervon vuosikirjoissa. Painetuista lähteistä

saa pankkien viralliset korot, mutta todellisten korkojen selvittäminen vaatii arkistotyötä. SYP:n ja KOP:n arkistot olivat monipuolisia ja niiden perusteella voidaan laskea sekä korkoja että jopa luottokantatilaston tyyppisiä tilastoja, tosin kovalla työllä. Arkistoista Pankkitarkastusvirastosta ei ole juurikaan hyötyä. Tiivistäen voidaan todeta, että pankkien antolainaus vaateittain saadaan koko ajalta, mutta antolainauksen jakautuminen eri rahoitussektoreille vaatii arkistotyötä.

3 Kiinnitysluottolaitokset

Tärkeimmät painetut lähteet ovat SHT, STV vuodesta 1879 alkaen, SVT VII Pankkitilasto vuodesta 1910 lähtien sekä Luottokantatilasto vuodesta 1948 lähtien. Kiinnitysluottolaitosten otto- ja antolainaus yhteensä saadaan vuodesta 1862 eli Suomen Hypoteekkiyhdistyksen perustamisesta lähtien. Vuodesta 1910 lähtien saadaan erikseen kaikkien kiinnitysluottolaitosten otto- ja antolainaus. Lainanannon jakautuminen eri rahoitussektoreille saadaan Suomen Hypoteekkiyhdistyksestä vuodesta 1877 lähtien ja kaikkien kiinnitysluottolaitosten osalta vuodesta 1948 lähtien. Ylipäätään kiinnitysluottolaitokset eivät ole ongelma, sillä ne luotottivat yleensä jotain määrättyä kohdetta jokseenkin muuttumattomin koroin, joten niiden rahoitussektoreittaiset tiedot voidaan kerätä pääasiassa painetuista tilastoista.

4 Vakuutuslaitokset

Vakuutuslaitosten osalta on tarkastettu ainoastaan painettuja lähteitä, joista parhaat ovat SHT, SVT XXII Vakuutustoiminta vuodesta 1892 alkaen sekä Luottokantatilasto vuodesta 1948 lähtien. Tärkein vaade eli vakuutusyhtiöiden vakuutusvastuu saadaan koko aikaväliltä, mutta sen laskentaperuste on saattanut muuttua. Samoin vakuutuslaitosten antolainaus yhteensä saadaan vuodesta 1860 eteenpäin, mutta ei sen rahoitussektoreittaista jakaamaa ennen vuotta 1948. Vakuutusyhtiöiden historiikeista ei juuri ole apua tässä suhteessa ja vakuutusyhtiöitä on niin paljon, ettei niiden arkistoja voi käydä läpi systemaattises-

ti. Niinpä vakuutusyhtiöiden asema muihin rahoituslaitoksiin voi jäädä vaillinaiseksi vuosilta 1860 - 1947, jollei sitä voida selvittää muiden rahoituslaitosten taseiden avulla. Venäläiset vakuutuslaitokset tulee rinnastaa ulkomaisiin vakuutuslaitoksiin.

5 Muut luottolaitokset

Erityisluottolaitoksia on ollut koko tutkimusajan, mutta niiden luonne on muuttunut. "Vanhojen" erityisluottolaitosten lainanannon yhteensä saa SHT:sta vuodesta 1860 eteenpäin ja "uusien" Luottokantatilastosta vuodesta 1948 lähtien. Ennen vuotta 1947 erityisluottolaitosten asemaa muihin rahoituslaitoksiin ei saa ainakaan systemaattisesti. Toisaalta tuolloin niiden merkitys oli vielä hyvin vähäinen.

6 Eläkelaitokset ja -kassat

Tärkeimmät lähteet ovat SHT, Työtilasto XXVI B 1899 - 1931 ja SVT XXII Vakuutustoiminta vuodesta 1910 lähtien. Vuodesta 1948 lähtien tiedot saadaan Luottokantatilastosta. Eläkekassojen antolainaus yhteensä saadaan painettuna vuodesta 1860 lähtien sekä otto- ja antolainaus vuodesta 1899 lähtien. Lainanannon jakautumista rahoitussektoreittain ei saada ennen vuotta 1948, mutta tätä ennen niiden merkitys rahoittajana oli suhteellisen pieni.

7 Valtio

Antti Kuusterän "Valtion sijoitustoiminta 1859 - 1913" (1989) sisältää valtion antolainauksen ao. vuosilta. Tarvittaessa tietoja voidaan täydentää Kuusterän muistiinpanoilla. Samoin Kuusterällä on muistiinpanoja valtion ottolainauksesta vuositasolla. Pihkalan tutkimuksesta "Valtion tulot ja menot 1860 - 1910" saadaan valtion ottolainaus joka kymmenenneltä vuodelta. Valtionarkistossa säilytetään 1870-luvulta lähtien Kertomuksia Suomen Valtiokonttorin tilasta, joka sisältää tietoja valtion otto- ja antolainauksesta. Vuodesta 1906 lähtien on ole-

massa yksityiskohtaiset valtion tasetiedot senaatin kertomuksissa valtiovarain tilasta. Nämä vuotuisjulkaisut jatkuvat hieman eri nimisinä ja eri näköisinä, mutta niistä saa yksityiskohtaisen antolainauksen. Tietojen samapohjaisuus on kuitenkin tarkistettava kaikkista sarjoista.

8 Kunnat

Kuntiin lasketaan tässä yhteydessä kunnat, seurakunnat, kauppalat ja kaupungit. Kuntien taloudesta alkaa virallisen tilaston sarja kaupunkien osalta vuonna 1910 ja maalaiskuntien ja kauppaloitten osalta vuonna 1930. Tätä ennen maalaiskuntien taloudesta saa tietoa vuosilta 1910 - 1912 virallisesta tilastosta sekä vuodelta 1904 yksittäisestä tutkimuksesta. Kaupunkien taloudesta saa tietoja kunnallishallintoa koskevista kertomuksista noin vuodesta 1890 alkaen ja kaupunkien vuosikirjoista noin vuodesta 1900 alkaen. Tiivistäen kuntien taloudesta voidaan todeta, että taseet saadaan täydellisinä vuodesta 1930 alkaen ja vaillinaisin noin 1890 - 1930. Sitä aikaisemmalta ajalta kuntien taloutta ei kannata tutkia, mutta tuolloin kuntien merkitys rahamarkkinoilla oli vaatimaton. Seurakunnilla saattoi olla merkitystä lainanantajana 1800-luvulla.

9 Yleisösektori (yritykset ja kotitaloudet)

Yleisösektoriin kuuluvat kotitaloudet ja yritykset jäävät tässä tutkimuksessa residuaaliksi. Jäännöstä on kuitenkin mahdollista pienentää tutkimalla teollisuuden taseita. Teollisuuden taseista on olemassa valmiita tutkimuksia vuodesta 1937 lähtien SP:n ja Taloudellisen tutkimuskeskuksen sarjoissa. Noin vuodesta 1870 vuoteen 1939 on SP:ssä koottuna ns. Alhon aineisto, joka käsittää tasetiedot 26 suuresta yrityksestä ja on melko helposti hyödynnettävissä. Lisäksi monet Elinkeinoelämän Keskusarkistossa säilytettävät yritysten arkistot sisältävät tase-aineistoa, jonka avulla voidaan yrittää edelleen luoda kuvaa teollisuuden rahoituksesta. Teollisuus ei tietysti käsitä kuin osan yrityssektorista. Hjerppen (1988) mukaan jalostuksen eli teollisuuden

ja rakennustoiminnan osuus BKT:sta kasvoi 16 %:sta 40 %:iin vuosina 1860 - 1950 ja oli vuonna 1985 n. 36 %.

10 Ulkomaat

Ulkomaat-sektori Suomen rahoitustilastojen osalta tulee selvitettyä, kun rahoitussektoreittaisissa rahoitustilastoissa kerätään erikseen kotimaiset ja ulkomaiset vaateet. Ulkomaisista rahoitusmarkkina-tilastoista mainittakoon Mitchellin European Historical Statistics 1750 - 1975, Kansainliiton julkaisut 1920 - 1940-luvuilta sekä IMF:n ja BIS:n tilastot. Yksittäisistä maista on lisäksi erikoistutkimuksia.

3.2 Muut perustilastot

1 Rahan tarjonta

Suomen Pankin rahan tarjonnan saa SP:n vuosikertomuksista ja liikepankkien rahan tarjonnan Tarmo Haavistolta meneillään olevasta tutkimuksesta.

2 Maksutase

Maksutase saadaan painettuna vuosilta 1950 - 1974 Airikkalan - Sukse-laisen teoksesta (SP, julkaisu A:41). Vuodesta 1923 lähtien Tilastokatsauksissa ja SP:n Monthly Bulletineissa on vuosittaisia maksutasearvioita. Kansainliiton julkaisuissa on vuodesta 1922 eteenpäin arvioita Suomen maksutaseesta. Vuosilta 1922 - 1938 on SP:n arkistossa Ragni Bärlundin kokoama maksutaseaineisto ja vuosilta 1938 - 1956 Bärlund on laatinut maksutasetta koskevia artikkeleita SP:n Taloudellisiin selvityksiin. Kauppatase saadaan Hjerppeltä vuosilta 1860 - 1985. Pääomatase saataneen samalla, kun kerätään rahoitustilastoja. Palvelutase vuosilta 1860 - 1922 jouduttaneen arvioimaan ehkä hyvinkin karkeasti. Vuosilta 1922 - 1949 saatavia tietoja joudutaan disaggre-goimaan sekä arvioimaan niiden luotettavuutta.

3 Korot

SP:n vuosikirjoista saadaan SP:n viralliset korot rahoitusvaateittain 1860-luvulta lähtien. Pankkien viralliset korot saadaan virallisesta tilastosta 1890-luvulta lähtien säästöpankeilta ja Postipankilta sekä vuodesta 1910 lähtien muilta pankeilta. Myös pankkien vuosikertomuksissa on korkotietoja vuodesta 1862 lähtien. Korkojen keruusta tulee pohtia niiden käyttötarkoitusta, sillä muiden kuin virallisten korkojen vaihteluvälien kokoaminen vuositason vaatii arkistotyötä sekä SP:n että muiden pankkien osalta. Joukkovelkakirjojen emissiokorot saadaan tilastollisesta vuosikirjasta ja Tilastollisten Tiedonantojen sarjasta Obligationsi-tilastoa vuodesta 1905 jatkuen 1920-luvulle. Periaatteessa sekä viralliset korot että todelliset korot saataneen koko tutkimusajalta, mutta todellisten korkojen ja kuukausitietojen keräys edellyttää paljon arkistotyötä.

4 Tuloslaskelmat

Perustavoitteeksi asetettu pankkien tuloslaskelma on sikäli ongelmallinen, että kaikissa rahoituslaitoksissa on kyllä tehty tuloslaskelmat, mutta ne ovat usein hyvin karkeita. Ilmeisesti taseen erien perusteella olisi mahdollista täydentää tuloslaskelmia, jos halutaan tutkia pankkien kannattavuutta tuloslaskelmien avulla.

5 Hinnat

Hintoja tarvitaan reaalisuureiden, mm. reaalikorkojen ja -valuuttakurssien laskemiseen. Hjerppen teoksesta saadaan kotimaisia hintaindeksejä vuositason vuosilta 1860 - 1985. Kullan ja hopean hintoja saa Heimer Björkqvistin teoksista (erityisesti Guldmyntfotens införande i Finland åren 1877 - 1878, Helsingfors 1953) sekä hänen käyttämistään lähteistä. Ongelmana on, että hinnat olisi syytä kerätä kuukausittain ainakin joiltain ajanjaksoilta (erityisesti kriisijaksoilta). Kuukausihintatietoja saadaan erilaisista tutkimuksista, kaupunkien vuosikirjoista ja mm. Työtilaston sarjoista. Viralliset kuukausittaiset elinkustannus- ja tukkuhintaindeksit saa vuodesta 1913.

6 Valuuttakurssit

SP:n valuuttakurssit saadaan painettuina vuodesta 1912 eteenpäin ja arkistosta melko pienellä työllä päivittäin tai pankkiviikoittain 1860-luvulta eteenpäin. Myös valuuttakursseissa on syytä pyrkiä kuu-kausitasoon.

7 Muut tilastot

Pörssin arkistossa on säilynyt kaikki materiaali eli kurssitiedot, tiedot myydyistä osakkeista ja arvopapereista sekä meklareista. Pörsistä ei saa tietoja osingonjaosta eikä liikkeellä olevasta osakannasta. Näitä tietoja saa ainakin osittain tilastollisesta vuosikirjasta ja niitä voi täydentää kaupparekisterin tiedoilla.

4 RAHAMARKKINOITA KOSKEVA PÄÄTÖKSENTEKO SUOMESSA

Rahamarkkinoita koskevalla päätöksenteolla tarkoitetaan tässä niitä lakeja, asetuksia, päätöksiä, ohjeita ja kirjelmiä, joilla on säädelty rahamarkkinoiden toimintaa Suomessa vuosina 1860 - 1980. Katsaus jakautuu kahteen osaan:

- 1 toiminta itsenäisyyden aikana
- 2 säädösten antaminen autonomian aikana.

Katsaus nojaa lähinnä seuraaviin lähteisiin:

Aarnio, Aulis - Olavi Heinonen - Kaarlo Tuori (toim.), Suomen oikeus
1 - 2. Helsinki 1975.

Erma, Reino, Pankkilait 1969. Suomen luottolaitosjärjestelmä sekä liike,- säästö- ja osuuspankkilaitos selityksineen. Suomen lakimiesliiton kirjasarja n:o 31. Helsinki 1970.

Kalima, Kai, Pankkien valvonnasta. Hallinto-oikeudellinen tutkimus pankkitarkastusorganisaation toimivallasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A:150. Helsinki 1980.

Korpisaari, Paavo, Suomen pankit. Niiden kehitys, rakenne ja toimintamuodot. Taloustieteellisiä tutkimuksia XXV. Helsinki 1920.

Kuusterä, Antti, Valtion sijoitustoiminta pääomamarkkinoiden murroksessa 1859 - 1913. Helsinki 1989.

Noponen, Martti, Poliittikka tutkimuksen kohteena. Porvoo 1968.

Nousiainen, Jaakko, Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1985.

Pipping, Hugo, Paperiruplasta kultamarkkaan. Suomen Pankki 1811 - 1877. Helsinki 1961.

Pipping, Hugo, Kultakannan turvissa. Suomen Pankki 1878 - 1914. Helsinki 1969.

Sipponen, Kauko, Päätöksenteko kansanvallassa. Helsinki 1967. Suomen Pankin ohjesäännöt vuosilta 1875, 1895 ja 1925.

1 Säädösten antaminen itsenäisyyden aikana

Rahoitusmarkkinoita säätelevät päätökset voidaan jakaa hierarkisesti lakeista ja asetuksista kirjelmiin tai sen mukaan, mitä osa-aluetta (SP, pankit, valuuttakurssit, korot jne.) ne koskevat. Seuraava tarkastelu nojaa säädösten hierarkiaan. Seuraavassa katsauksessa ei siis ole lueteltu tärkeimpiä lakeja, vaan säädösten syntyä ja hierarkiaa.

a) Lait

Lain antaja on eduskunta ja presidentti vahvistaa lait. Lait, samoin kuin asetukset julkaistaan Suomen Säädoskokoelmassa. Periaatteessa rahamarkkinoita koskevat lait ja asetukset voivat koskea mitä tahansa osaa rahamarkkinoista. Tärkeimpiä eduskunnan säätämiä rahamarkkinoita koskevia säädöksiä ovat Suomen Pankin ohjesääntö, raha- ja valuuttalait, kassa-varantolait sekä mm. investointitalletus ja -varauslait, obligaatiolait, pankkilait, joukkovelkakirjalait ja talletusten verohuojennuslait. Lainsäädännön lisäksi eduskunta voi vaikuttaa rahamarkkinoihin välillisesti hyväksymällä hallituksen antaman valtion tulo- ja menoarvion.

b) Asetukset

Asetuksen antaja on presidentti. Asetuksenantovaltaan kuuluvia aihepiirejä ovat seuraavat aiheet

- ennestään hallinnollisilla säännöksillä järjestetyt asiat
- lakien täytäntöönpano
- valtion omaisuuden hoito
- hallintoviranomaisten ja yleisten laitosten järjestysmuoto sekä toiminta.

Asetukset eivät saa olla ristiriidassa lakien kanssa tai käsitellä lainsäädännön ulkopuolella olevia asioita.

c) Valtioneuvoston päätökset

Vaikka valtioneuvosto hoitaa lähinnä toimeenpanovaltaa, sillä on mahdollisuus antaa oikeussäännöksiä sisältäviä säädöksiä, joita kutsutaan valtioneuvoston päätöksiksi. Toisin kuin presidentti valtioneuvosto tarvitsee päätöksen antamiseen erityisen asianomaisessa laissa annetun erityisvaltuutuksen.

Valtioneuvosto voi jakaa päätösvaltaa ministeriöille. Itse asiassa valtioneuvoston ohjesäännössä (asetustasoinen säännös) on jaettu valtioneuvoston ja ministeriöiden työnjako siten, että on erikseen lueteltu ne asiat, jotka käsitellään valtioneuvoston yleisistunnossa ja muut asiat käsitellään ministeriöissä.

Poikkeusaikoina, kuten sota-aikana ja sen jälkeen valtioneuvostolle oli ns. valtalaiilla annettu hyvin laajat valtuudet säädellä maan talouselämää päätöksillään. Tätä päätösvaltaa oli hajoitettu eri ministeriöille.

- d) Keskusvirastojen päätöksenteolla ei ole ollut merkitystä rahamarkkinoilla Pankkitarkastusvirastoa lukuunottamatta. Pankkitarkastusvirasto valvoo ja ohjaa pankkitoimintaa ja sillä on oikeus antaa oikeussääntöjä ja määräyksiä.

e) Suomen Pankin päätöksenteko

Suomen Pankki, samoin kuin Kansaneläkelaitos, ovat eduskunnan alaisia ja siksi omana ryhmänään. Suomen Pankin ohjesääntö on lakitasoinen säädös ja nykyinen ohjesääntö on peräisin vuodelta 1925. Pankin ylintä päätösvaltaa edustavat eduskunnan pankkivaltuusmiehet. Pankkivaltuusmiehet päättävät mm. peruskorosta ja muista pankin soveltamista koroista tai niiden rajoista, pankin ulkomaisesta luotonotosta, johtokunnan työnjaosta ja johtajien nimityksistä. Pankkivaltuusmiehet tekevät myös esitykset hallitukselle markan ulkoisen arvon muuttamisesta.

Suomen Pankin johtokunta päättää niistä kaikista asioista, joista pankkivaltuusmiehet eivät päättä. Näitä asioita ovat esim. erilaiset keskuspankkipolittiset ratkaisut, kuten operaatiot raha- ja valuuttamarkkinoilla, ulkomaiset pääomaliikkeet ja valuuttamääräykset.

Keskuspankin ylimpien päätöksentekuelinten jäsenet nimittää eduskunta tai presidentti eikä hallitus. Valtioneuvosto tekee

kuitenkin Pankin esityksestä päätökset markan ulkoisesta arvosta (valuuttaindeksin vaihtelun rajoista) ja obligaatiolainoista. Pankki antaa myös lausunnon ulkomaalaisomisteisen pankin perustamisesta. Eduskunta tekee yleensä Pankin esityksestä päätökset SP:n johtosäännön muuttamisesta, rahalaista ja valuuttalaista. Esitykset näiden lakien muuttamiseksi voivat olla lähtöisin myös muualta.

Suomen Pankki hoitaa tehtävänsä vuodelta 1925 olevan ohjesäännön puitteissa paitsi toimimalla raha- ja valuuttamarkkinoilla markkinaosapuolena niin myös lähettämällä kierto- kirjeitä pankeille koskien esim. luotonantoa. Lisäksi SP lähettää yksittäisille pankeille määräyksiä ja ohjeita koskien nimenomaista pankkia. Rahamarkkinoiden vapautumisen myötä 1980-luvulla kiertokirjeiden määrä on vähentynyt huomattavasti.

Suomen Pankin ohjesääntöä on täydennetty vuosien mittaan ja se on jonkin verran aiheuttanut muutoksia.

f) Muitten pankkien päätökset

Muista pankeista lienee lähinnä SKOP:lla ja OKO:lla ollut järjestönsä toimintaa ohjaavana elimenä ajoittain rahamarkkinallista merkitystä. Käytännössä suurten liikepankkien päätösten teolla lienee kuitenkin ollut tuntuvampi merkitys rahamarkkinoilla.

g) Lisäksi Suomen rahoitusmarkkinoita säätelevät ylikansalliset sopimukset mm. IMF:n kanssa.

2 Säädösten laatiminen autonomian aikana

a) Lait

Vuodesta 1863 lähtien säätyvaltiopäivät säätivät lait, jotka hallitsijalla eli Venäjän keisarilla (Suomen suuriruhtinaalla) oli oikeus hyväksyä tai hylätä. Senaatti tai yksittäiset valtiopäivämiehet antoivat aloitteita laeiksi. Lakeja käsiteltiin sekä valtiopäivillä että asianomaisissa valiokunnissa ennen lakiesityksen hyväksymistä.

b) Asetukset

Autonomian aikana asetukset antoi keisarillinen majesteetti eli Venäjän keisari. Keisari antoi myös julistuksia ja kirjeitä.

c) Senaatin määräykset

Senaatti saattoi lähettää kirjeitä alemmille virkamiehille koskien näitten toimialoja. Kirjeet eivät saaneet olla ristiriidassa lakien kanssa.

d) Suomen Pankki

Koko 1800-luvun alkupuolen valtion rahaliikenteen hoiti Suomen Pankki. Vuodesta 1867 Pankki siirrettiin säätyvaltiopäivien alaisuuteen. Vuonna 1875 Pankin asema itsenäistyi, kun valtion rahaliikenteen hoitaminen siirtyi Valtionkonttorille. Pankki sai uudet ohjesäännöt vuosina 1875, 1878 ja 1895. Lisäksi ohjesääntöjä täydennettiin moneen otteeseen.

LIITE 1

SUOMEN PANKKI

1.1 Yhteenveto Suomen Pankin vuosikirjoista saatavista tiedoista vuosilta 1866 - 1980

1 Rahoitusvaadetiedot

a) Vuosilta 1866 - 1948 saa tärkeimmistä rahoitusvaateista virta- ja varantotiedot joko vuosikirjoista tai -kertomuksista. Suurin ongelma on se, ettei vaateita saa disaggregoidusti rahoitussektoreittain.

b) Vuosilta 1948 - 1980 ei vuotuisjulkaisuista saa virtatietoja eikä vaateita koskevia rahoitussektoreittaisia tietoja sekä korkotietoja. Luotonannon jakautumisen rahoitus- ja elinkeinosektoreittain saa vuodesta 1948 eteenpäin Luottokantatilastosta. Vuodesta 1980 lähtien vaateita koskevat tiedot on esitetty suunnilleen siten kuin Tilastokeskuksen luokituksessa.

2 Korot

Korkotiedot ovat hyvin vaillinaisia koko ajalta ja ne koskevat yleensä vain SP:n virallisia korkoja. Tosiasiallisesti sovellettujen korkojen selvittäminen vaatii arkistotyötä.

3 Valuuttakurssit

Valuuttakurssit saa SP:n vuosikirjoista vasta vuodesta 1912 eteenpäin.

1.2 Suomen Pankin arkistoaineisto

Suomen Pankin vuosikirjat jättävät seuraavat aukkokohdat, joita pyritään täydentämään arkistoaineistolla:

- a) valuuttakurssitiedot puuttuivat kokonaan vuosilta 1866 - 1913
- b) korkotietoja on vain SP:n virallisista koroista vaateittain
- c) rahoitusvaadetietoja ei ole saatavissa lainanottajan mukaan eikä vuodesta 1948 lähtien ole saatavissa virtatietoja lainanannosta.

Suomen Pankin arkisto on joko pääkonttorissa tai setelipainossa Vantaalla.

1.2.1 SP:n pääkonttorissa oleva arkistoaineisto arkistoluetteloittain

N:o 1: SP:n taseet kuukausittain eivät anna sen enempää tietoa kuin vuosikirjatkään, mutta virtatiedot vuodesta 1948 lähtien ovat saatavissa täältä.

N:o 2 - 5: Otsikoitten perusteella näissä tuskin on mitään rahoitus-tilastoja. Luettelossa 4 "Kirjeet 1813 - 1984" ja luettelossa 5 "Diaarit ja kirjejäljennökset" saattaa olla kiinnostavia tietoja, mutta ei liene tarkoituksenmukaista ryhtyä keräämään tilastoja yksittäisissä kirjeissä olevien tietojen perusteella. Mahdollisesti näihin täytyy palata, jos mistään muualta ei löydy vastauksia kysymyksiin.

N:o 6: Tiliasiakirjat. Kaikki vuotta 1948 vanhemmat tiliasiakirja-aineistot ovat Vantaalla.

N:o 7: Raportit ja valuuttakurssit sisältää valuuttakurssilistat ja -kirjat 1800-luvulta lähtien, pankkien valuuttailmoitukset 1938 lähtien, ulkomailla noteeratut valuuttakurssit 1900 - 1923 sekä päivittäiset ulkomaiset noteeraukset 1956 - 1965.

N:o 8: Kassaosaston arkisto sisältää lähinnä kassaosaston käytännön toimintaa eli setelien ja kolikoitten valmistusta ja liikellelaskua 1800-luvun alusta lähtien koskevat tiedot, jotka saadaan vuosikirjoistakin. Täällä ovat myös clearing-kirjat vuosilta 1906 - 1924 sekä muuta clearing-osaston aineistoa 1930-luvulta lähtien.

N:o 9: Osastot sisältää tietoja yksityispankkien lainanannosta vuodesta 1919 lähtien sekä pankeittain 1934 lähtien. Nämä tiedot saadaan

kyllä pankkitilastostakin. Arkistossa oleva kansio "Rahamarkkinat 1920 - 1935" sisältää sekalaista tietoa rahamarkkinoista. Tämä aineisto on julkaistu eräissä taloustieteellisen tutkimuslaitoksen artikkeleissa.

N:o 10: Osastot sisältää valuuttakurssit muutaman päivän välein vuodesta 1858 lähtien sekä maksutasetietoja 1920 - 1940-luvuilta, joita tietoja on myös julkaistu Taloudellisissa selvityksissä. Lisäksi kansiossa on obligaatiokantaa koskevia laskelmia vuosilta 1931 - 1935.

N:o 11: Osastot sisältää kopioita RA-osaston lainoista, muttei ilmeisesti koko pankin lainanantoa koskevia tietoja. Lisäksi osasto sisältää eri yritysten luottotietoja ja -suhteita SP:iin.

Tiivistelmä SP:n pääkonttorissa olevasta arkistoaineistosta: Pääkonttorin aineiston perusteella voidaan selvittää valuuttakurssit ja kuukausittaisten tasetietojen perusteella virtatiedot vuodesta 1948 lähtien sekä maksutasetta vuosilta 1922 - 1948. Vantaan aineiston perusteella jää selvitettäväksi vaateitten disaggregointi (Rahastot ja Pääkirjat) sekä korkotiedot (Tiliasiakirjat) SP:n aineiston perusteella voidaan tutkia yksityiskohtaisesti esim. yritysten ja keskuspankin suhteita ym.

1.2.2 Suomen Pankin setelipainossa oleva pankin arkistoaineisto

Vantaalla oleva aineisto perustuu kahden arkistoluettelon, "Tilikirjat" ja "Rahastot", sisältämän aineiston selvittämiseen. Periaatteessa molemmista lähteistä saa suunnilleen samat tiedot, mutta edellisessä ne on järjestetty eri tilien muotoon ja jälkimmäisessä rahastojen muotoon.

1 Rahastot-luettelo, (todellisuudessa rekisterit)

a) Vekseleitä ja diskonttolainoja koskeva aineisto vuosilta 1860 - 1935 on järjestetty päivittäin asiakkaitten, myöntöpäivän, vekselin

pituuden ja määrän, koron ja valuutan mukaan. Asiakkaitten joukosta on poimittava pankit erikseen. Aineistosta ei saa asiakaskohtaista yhteenvetoa, vaan jokainen vekseli on merkitty vekseli- tai vekselin lankeamiskirjoihin.

Vuodesta 1868 sarja muuttuu Diskonttolainat-nimiseksi.

b) Hypoteekkirahaston lainat vuosilta 1867 - 1930 saa 1904 - 1930 konttoreittain sekä asiakkaan, myöntöpäivän, määrän ja lainan pituuden ja vakuuden sekä koron mukaan. Tässäkään ei ole yhteenvetoja, mutta pankit on koottu erikseen.

c) Kassakreditiivit vuosilta 1860 - 1942 saa asiakkaan, myöntöpäivän, lainan pituuden ja määrän, pantin sekä koron mukaan. Kassakreditiivi-asiakkaina oli yksityishenkilöitä ja pankkeja.

d) Alkuperäisrahaston lainat saa vuoteen 1868 asti päivittäin asiakkaan, myöntöpäivän, laina-ajan ja määrän sekä koron mukaan. Vuodesta 1868 lähtien lainoista on vain tositteet. Rahasto ei antanut uutta lainaa n. vuoden 1875 jälkeen.

2 Tilikirja-aineistossa on

a) Pääkirjat vuodesta 1868 eteenpäin sisältää (ajanjaksolta 1828 - 1867 pääkirjat puuttuvat) pankin taseen pankkiviikoittain, eikä siitä ole juuri hyötyä.

b) Verifikaatio- eli tositemaineisto liittyen SP:n toimintaan sisältää kaikki tositteet järjestyksessä vuosittain ml. mm. pankin sisäisen budjetin ja lainanannon tositteet, alkuperäisrahaston lainanannon tositteet, vekseli- diskonttokorot ainakin 1889 - 1907 sekä erikseen muiden pankkien pano- ja ottotilit SP:ssa konttoreittain.

c) SP:n taseet sisältää SP:n tilan, viikkoraportit 1820-luvulta sekä ulkomaisten kirjeenvaihtajien hallussa olleen valuutan määrän.

- d) Pankin kassapäiväkirjoista ei ole hyötyä projektille.
- e) Reskontrista vuosilta 1911 - 1946 ei myöskään ole hyötyä projektille.
- f) SP:n konttoreista kullakin on omat sarjansa, joiden sisältö on vaihdellut konttoreittain. Yleensä konttoreiden lainat on lueteltu asiakkaittain, mutta niistä ei ole yhteenvetoja.
- g) Tiliasiakirjojen lainat tileittäin sisältää ainakin vekselikirjat ja hypoteekkilainojen kirjat. Tiedot näistä saa paremmin kuin rahastojen yhteydessä, mutta tiedot ovat samat (asiakas, myöntöpäivä, korko/diskonttokorko, takuu, laina-aika ja määrä).
- h) Alkuperäisrahastolle on oma sarjansa vuosilta 1872 - 1908. Tämä ei kuitenkaan ole sama sarja, joka Rahastojen puolella päättyi vuoteen 1868. Tästä sarjasta saa lainojen numerot, jotka viittaavat Verifikaatio-kirjoissa oleviin tositteisiin: tätä kirjaa voidaan siis käyttää tilitositteiden "sisällysluettelona", jonka avulla jokainen laina tietoisesti löytyy.

Tiivistelmä SP:n setelipainossa olevasta arkistomateriaalista: SP:sta ei ole systemaattisia korkokirjoja, mutta tiedot ovat kerättävissä lainoittain. Pääkirjoista ei ole apua, sillä ne ovat samanlaiset kuin SP:n taseet. Vaateista ei ole valmiita tilastoja, mutta kutakin lainaa koskevat tiedot ovat saatavissa erikseen joko rahastot-sarjasta, tili-kirjasarjoista tai tositteista.

1.3 Yhteenvedo Suomen Pankista saatavista tiedoista

1 Vuotuisjulkaisut 1866 - 1980

Suomen Pankin painetuista vuosikirjoista ja -kertomuksista saa taseen virta- ja varantotiedot 1866 - 1948 ja varantotiedot 1949 - 1980 sekä setelistä koskevat tiedot täydellisesti. Vuosikirjoista ja kertomuksista ei saa vaateita sektoreittain, eikä korkotietoja. Vaateet sekä

rahoitus- että elinkeinosektoreittain saa vuodesta 1948 lähtien Luottokantatilastosta. Valuuttakurssit saa vuodesta 1912 lähtien.

2 Arkistoaineisto 1860 - 1980

a) Pääkonttorissa olevasta aineistosta saa

- valuuttakurssit päivittäin SP:n kurssikirjojen ja -korttien avulla.
- taseet kuukausittain, kuukausittaiset virtatiedot sekä ulkomais-ten kirjeenvaihtajien hallussa olleen valuutan määrän kuukausittain.

Lisäksi arkistossa on huomattava määrä taloustieteelliselle tutkimuslaitokselle (Bärlund ym.) kerättyä tietoa maksutaseesta lähinnä vuosilta 1922 - 1960. Tämä aineisto helpottaa ratkaisevasti maksutaseen laatimista noin 1920 - 1948, sillä arkistossa on tietoja, joita ei ole julkaistu SP:n Monthly Bulletineissa. Arkistossa on myös raportit liikepankkien valuutta-asemasta vuodesta 1919 eteenpäin.

b) Vantaalla olevasta aineistosta saa kovalla työllä kaikki vaateita koskevat tiedot lainakirjojen ja/tai tositteiden avulla. Tiedot ovat kerättävissä joko Rahastot-sarjasta, Tilikirjat-sarjasta tai Verifikaatiot-sarjasta. SP:n Pääkirjoista ei valitettavasti ole apua, tosin vuodesta 1872 lähtien niihin on merkitty lainatositteiden numerot ja ne siten helpottavat Verifikaatiot-sarjan käyttöä. Lainojen yhteydessä saadaan selville myös perityt korot.

LIITE 2

PANKIT

Pankkeja koskeva selvitystyö on jaettu kahteen vaiheeseen: 1 kirjallisuuden ja muun painetun aineiston läpikäymiseen ja 2 pankkien arkistojen tutkimiseen.

2.1 Painetut lähteet ja kirjallisuus

Liikepankit

Liikepankkien osalta on ongelmana niiden suuri lukumäärä 1890-luvulta aina 1940-luvulle asti. Toisaalta SYP:n ja sen edeltäjien sekä KOP:n ja HOP:n keskeinen asema kattaa (yhdessä Suomen Pankin kanssa) valtaosan liikepankkien toiminnasta.

a) Liikepankkien vuosikertomukset (Suomen Pankissa):

KOP:n (perustettu 1889) vuosikertomuksissa on alusta lähtien hyvät tasetiedot kuukausittain, ei kuitenkaan sektoreittaista vaadejakoa eikä kaikista tileistä tietoja erikseen jakautumasta kotimaa/ulkomaat. Vuosikertomuksissa on myös hajatietoja koroista. Vuosikertomuksen esitystapa ei ole juuri muuttunut ajan kuluessa.

SYP (PYP) (perustettu 1862) vuosikertomuksista saa vaateet koko vuodelta melko täydellisesti, mutta ei sektoreittain. Vuosikirjat sisältävät hajanaisia korkotietoja joko eri tilien yhteydessä tai tekstiosuudessa. Vuosikertomukset ovat muuttuneet ajan kuluessa täydellisemmiksi (tarkastus vuosilta 1875, 1900 ja 1930).

HOP (perustettu 1913) vuosikertomuksista saa taseitten vaateet hyvin, mutta ei tässäkään tapauksessa sektoreittain. Korkotiedot ovat hajanaisia.

b) Virallinen tilasto

SVT VII C Pankkitilastosta saa vuodesta 1910 alkaen (SP, kiinnityspankit, yksityiset pankit) tiedot erikseen kaikista liikepankeista. Lainanantoa ei ole kuitenkaan eroteltu kotimaa/ulkomaat-jaolla eikä sektoreittain. Obligaatiotiedot saa täydellisesti omasta taulustaan. Yksityispankkien koroista on tietoja erikseen lainamuodoittain ja keskikorot voidaan laskea vaateittain. Varantotietojen lisäksi saadaan eri vaateista myös virrat. Lisäksi tilastoissa on pankkikohtaisia tietoja tuloksista ja rahaliikenteestä.

Ennen liikepankkitalaston alkua 1910 tiedot liikepankkien taseista ovat kerättävissä Suomen Virallisesta Lehdessä vuodesta 1862 alkaen kuukausittain. Vuoden 1890 tienoilla alkavat myös vuosittaiset yhteenvedot.

c) Muut painetut lähteet

Suomen taloushistoria 3 Historiallinen tilasto sisältää kaikkien rahoituslaitosten otto- ja antolainaustiedot alkaen 1862. Senaatin arkistossa on Pankkiasioita koskevia esityksiä vuosilta 1868 - 1890 sekä yksityispankkien tasetietoja vaateittain melko hyvin, mutta niistä ei saa lainoja jaettuna kotimaa/ulkomaat eikä lainoja sektoreittain.

Kirjallisuus: Kirjallisuudesta mainitaan tässä vain tärkeimpiä tutkimuksia ja historikkeja. Esitutkimusprojektin laatimasta bibliografias-ta löytyy lisää pankkikirjallisuutta:

AAKU, Eero: Suomen liikepankit 1862-1955. Moniste. Liikepankkien taseet yhteensä lähes täydellisesti, mutta ei eroteltuna sektoreittain. Teoksen tekstissä on tietoja otto- ja antolainauskoroista osittain vaateittain, osittain keskikorkoina. Teoksessa on edelleen liikepankkien yhteenlaskettu tulostase ym. tilastoja sekä luettelo liikepankeista ja niiden perustamisvuosista.

PIPPING, Hugo: Sata vuotta pankkitoimintaa. SYP 1862 - 1962. Teoksesta saa vaateet melko täydellisesti 5-vuosittain, mutta ei sektoreittain. Korkotietoja on hajanaisesti vain tekstin seassa.

Kansallis-Osake-Pankki 1889 - 1939 (50-v) ei sisällä varsinaista tilasto-osaa, mutta tekstin seassa melko täydellisiä tietoja vaateista, ei kuitenkaan sektoreittain, sekä korkotietoja.

GINSTRÖM, G.: Helsingin Osakepankki 1913 - 1961 sisältää vähän käyttökelpoista tietoa.

ROSSI, Reino: SP:n korkopolitiikka 1914 - 1938 sisältää tietoja liikepankkien yhteisestä kassasta sekä yksityisistä pano- ja ottotileistä, nettokassasta, ulkomaisista nettosaatavista ja nettokassan ottolainauksesta kuukausittain 1914 - 1938.

SKOP

- a) SKOP:n (perustettu 1908) toiminta oli suppeaa 1920-luvun alkuun. Vuosikertomuksissa on tasetiedot kuukausittain, ei kuitenkaan sektoreittain. Korkotietoja on tekstiosassa.
- b) SVT VII C Pankkitilastoa vuodesta 1910 alkaen sisältää SKOP:n taseet, mutta ei sektoreittain jaoteltua lainanantoa.
- c) Kirjallisuus: KALLIALA: SKOP 1908 - 1958 liiteosan tasetiedot ovat niukat, mutta tekstissä on täydellisempiä tietoja yksittäisiltä vuosilta.

Säästöpankit

Säästöpankkien kohdalla ei selvitystä kannata perustaa eri säästöpankkien vuosikertomuksiin. Ensimmäinen säästöpankki perustettiin vuonna 1822.

a) SVT VII A Säästöpankkitalastosta 1870- saa vaateet melko täydellisesti ja jopa lääneittäin, mutta ei sektoreittain. Säästöpankkijärjestöllä on meneillään historiaprojekti (Antti Kuusterä), joka sisältää säästöpankkien anto- ja ottolainauksen ym. toiminnan laajan, modernin selvittämisen. Näitä tietoja on pyrittävä käyttämään sellaisenaan hyväksi yhteistyössä. Kuusterän mukaan säästöpankeista on työlästä ja osin mahdollontakin kerätä virallista tilastoa täydellisempiä rahoitusvaadesarjoja. Kuusterä aikoo kuitenkin täydentää ja täsmentää säästöpankkitalastoa mahdollisuuksien mukaan.

b) Kirjallisuus: Säästöpankeista on olemassa 1950-luvulta lähtien säästöpankkikirjallisuutta koskevia bibliografioita. Näissä on lueteltu mm. kaikki tehdyt historiikit.

SHT:ssa on varantotiedot kaikkien säästöpankkien otto- ja antolainauksesta vuodesta 1886 alkaen.

OKO

OKO:n (perustettu 1902) toiminta rajoittui 1940-luvulle asti toimimiseen osuuskassojen keskuspankkina. Lisäksi yhteydet valtioon olivat tärkeät erityisesti alkuaikoina.

a) SVT VII D Pankkitilaston kuukausijulkaisuissa on vuodesta 1923 eteenpäin OKO:n taseet, ei kuitenkaan sektoreittain jaoteltuna.

b) Kirjallisuus: BLOMSTEDT, Yrjö: Kyläkassasta osuuspankkiin 1902 - 1977 sisältää tekstissä tietoja OKO:n taseesta ja ko-roista.

SHT:ssa on tietoja OKO:n anto- ja ottolainauksesta 1934 alkaen.

Osuuspankit

Osuuspankit olivat vaatimattomia rahalaitoksia 1940-luvulle asti. Osuuspankkien anto- ja ottolainauksesta on heikot tiedot noin 1902 - 1919. Ensimmäinen osuuspankit perustettiin vuonna 1902.

- a) Virallista osuuspankkitilastoa SVT VII E kerättiin ainoastaan vuosina 1970 - 1971. Sitä ennen OKO keräsi osuuskassatilastoa ja tiedot on julkaistu Pellervon vuosikirjoissa.
- b) Kirjallisuus: SHT:ssa on tietoja kaikkien osuuspankkien otto- ja antolainauksesta alkaen 1925. Lisäksi siinä on tilasto osuuspankkien ja osuuskassojen lukumäärän kehityksestä.

BLOMSTEDT, Yrjö: Kyläkassasta osuuspankkiin 1902 - 1977 sisältää hajatietoja osuuspankkien otto- ja antolainauksesta.

Postipankki

- a) Postipankkia koskevat tiedot saa SVT VII B Postisäästöpankkitilastosta 1887 - 1976 helposti, koska pankilla ei ollut ennen vuotta 1924 lainanantoa muille kuin valtiolle ja senkin jälkeen se oli suppeaa vuoteen 1948 asti.
- b) Kirjallisuus: SHT:ssa on tietoja Postipankin otto- ja antolainauksesta vuodesta 1887 alkaen.

AUER, Jaakko: Hyvinvoinnin rakennuspuita. PSP 1886 - 1961. Tilasto-osa on vaillinainen, mutta tekstin seassa auttavia taulukkoja ja tietoja antolainauksesta, esim. 1948 - 1961 lainat on eroteltu lainan saajan mukaan.

2.2 Pankkien arkistot

a) SYP 1863 - 1919

Vuodesta 1919 eteenpäin SYP:n tiedot ovat konttorikohtaisia eikä pankin pääkirjaa tms. löytynyt. Seuraavat kommentit koskevat SYP:n arkistoa vuosien 1863 - 1919 osalta.

SYP:n arkistosta ei ole arkistoluetteloa.

"Bokslutsförslag" sisältää luettelot konttoreittain per. 31.12 seuraavista tileistä:

- Vekseleistä summa ja korkokertymä per. 31.12. konttoreittain, joten koron siis pystyy laskemaan. Vekseleistä ei ole mainittu saajan nimeä.
- Kassakreditiiveistä saajan nimi sitä vastoin on tiedossa.
- Lainoista saajan nimi on tiedossa, samoin koron ja provision (1 - 2%) määrä.
- Talletukset saa sekä summan että koron osalta.
- Lisäksi näissä kirjoissa on tulostaseet ja omaisuustaseet konttoreittain.
- Pankin pääkirjoissa eri tilit on esitetty viikoittain ja konttoreittain, mutta ne ovat vähemmän informatiivisia kuin tilinpäätösehdotus-sarja.
- Kirjeenvaihtajapankit ovat erillisessä kirjassa, joissa suuret kotimaiset luotonantajat ovat erikseen (siis niiden juoksevat tilit SYP:ssä). Näiden avulla voidaan siis tutkia suurten yritysten rahoitusta.
- Hypoteekkiosastolle on oma tilit.
- Luotonannon kohdetta elinkeinoittain ei saa ennen vuotta 1919 muuten kuin mahdollisesti asiakkaitten nimen avulla lainoista, muttei vekseleistä.
- SYP:n tasekirjat (Balansbok) vuodesta 1900 eteenpäin eivät anna lisää tietoa julkiseen taseeseen verrattuna.

SYP:n oman arkiston lisäksi pankilla on muiden SYP:iin fuusioituneiden pankkien arkistoja, mm. HOP:n arkisto sekä HOP:iin aikoinaan fuusioituneiden pankkien arkistoja:

- HOP 1913 -. Pääkirjassa vuodesta 1913 eteenpäin on ainoastaan eri tilit luottolajeittain ja konttoreittain eikä niistä ole hyötyä tutkimukselle. HOP:iin aikoinaan fuusioituneiden pankkien kirjoissa ei useinkaan ole merkintää minkä pankin tilikirjoista on kyse. Tämä luonnollisesti vaikeuttaa tilikirjojen käyttöä. Näitä on hajanaisesti siellä täällä.
- VAASAN OSAKE PANKIN aineisto on Vaasassa SYP:n konttorissa ja kuulemma hyvässä kunnossa.
- POP eli Pohjoismaiden Osakepankki kaupaa ja teollisuutta varten: Pääkirja alkaa vuodesta 1873 ja sisältää mm. kirjeenvaihtajat. Pääkirjat ja pankin pöytäkirjat ovat saksaksi Tiedot konttoreittain 1905 - 1918 kuten SYP:ssä.

b) KOP 1889 - 1945

KOP:n arkisto on laaja ja osittain järjestämätön ja se vahvistaa havainnon siitä, että eri pankeilla on ollut jossain määrin erilainen kirjanpitokäytäntö.

KOP:n arkiston paras sarja käsittää konttoreittaiset tilitiedot kaikista vaateista, sekä virroista että varannoista konttoreittain. Lisäksi saadaan tiedot koroista ja proviisioista. Tiedot ulottuvat vuodesta 1890 vuoteen 1945. Mukana on myös muitakin kuin tasetietoja, mm. tietoja tuloista ja menoista, voitoista jne. konttoreittain.

KOP:n kaikki talletus- ja luotonantoasiakirjat sekä tositteet ovat periaatteessa tallella ajalta ennen vuotta 1945. Näistä

asiakirjoista saadaan selville mm. lainat, shekkitilit, yleispanntaukset ja vastuupanntaukset kaikkina yksityiskohtineen. Vekseleitä koskevat tiedot ovat heikompia. KOP:n aineistosta saadaan myös valuuttatilit. Korkomarginaalin pysyy laskemaan ennen vuotta 1933 (sen jälkeen on käytettävissä pankkitarkastusviraston arkisto). Vuoden 1945 jälkeen tiedot ovat hajanaisempia ja esim. shekkitileistä on tiedot ainoastaan 10 viimeisimmältä vuodelta. KOP:iin fuusioiduista pankeista on tietoja ainostaan hajanaisesti.

Yhteenvedo: KOP:sta saa vuosilta 1890 - 1945 samankaltaiset tiedot kuin SYP:sta ennen vuotta 1919.

c) Pankkitarkastusviraston arkisto

Arkiston järjestäminen on osittain kesken ja arkisto osoitautui yllättävän pieneksi. Arkiston pienuus selittyy sillä, että lukuun ottamatta pöytäkirjoja ja kirjeenvaihtoa Pankkitarkastusvirastossa on vain vuotta 1952 nuorempaa alkuperäismateriaalia. Tilastokeskuksesta saatu tieto siitä, että pankkien Pankkitarkastusvirastolle lähettämät lomakkeet olisivat Pankkitarkastusvirastossa, ei siis pidä paikkaansa. Vuodesta 1952 lähtien arkistossa on pankkien ja kiinnitysluottolaitosten ilmoitukset taseistaan ja tuloksistaan. Näiden ilmoitusten perusteella on koottu viralliset tilastot. Arkistosta löytyy lähinnä seuraavia rahahistoriaprojektia hyödyttäviä tietoja:

- Pankkien ilmoituksissa v:sta 1952 lähtien on korot korkoryhmittäin (0 %, 1 %, 2 %), muttei antolainausta sektoreittain ja elinkeinoittain. Lisäksi vuosilta 1933 - 1955 löytyi valmiiksi laskettuja keskikorkotauluja pankeittain ja korkoryhmittäin.
- Liikepankkien takaukset (koskien erikseen mm. vientiennakoita, rembursseja, lainoja jne.) pan-

keittain ja valuutoittain 1921 - 1969 sekä joitakin valmiita laskelmia liikepankkien takauksista.

- Kunnittaiset ja kuntatyypittäiset tiedot eri pankkien luotonannosta 1930 - 1939.
- Liikepankkien kassa ja kassareservi 1934 - 1954.
- Kaikkien pankkien ulkomaiset saatavat ja velat 1934 - 1952, valuutoittain sekä Suomen rahassa maittain.
- Liikepankkien suuret luotot pankeittain 1956 - 1969, muttei ao. luottojen ehtoja.
- Lisäksi arkistossa on erilaisia laskelmia, joista monet on ilmeisesti laadittu Aakun teosta "Suomen liikepankit 1862 - 1955" varten. Laskelmat eivät kuitenkaan ole systemaattisia.
- Virastossa on Turunmaan pankin tilikirjat.

Pankkisalaisuus ei vanhene koskaan. Niinpä Pankkitarkastusvirasto edellyttää, että rahahistoriaprojektin suunnittelussa otetaan huomioon Pankkitarkastusviraston ohjeet ja kaikki suunnitelmat näytetään myös heille. Mahdollisesti virasto joutuu epäämään joidenkin aineistojen käytön.

d) Suomen Pankkiyhdistyksen arkisto

Pankkiyhdistyksellä ei ole ilmoituksensa mukaan mitään sellaista arkistomateriaalia, joiden tiedot eivät olisi joko virallisessa tilastossa tai liikepankkien julkaistuissa vuosikertomuksissa.

LIITE 3

KIINNITYSLUOTTOLAITOKSET

Suomen Hypoteekkiyhdistys (perustettu 1862) oli Suomen ainoa kiinnitysluottolaitos vuoteen 1894 asti. SHT:ssa on kiinnitysluottolaitosten lukumäärä, ottolainaus ja lainananto yhteensä vuodesta 1862 lähtien. Kiinnitysluottolaitosten lukumäärä oli suurimmillaan 11 vuonna 1927 ja laski vuoteen 1975 mennessä 6:een. Kiinnitysluottolaitoksista löytyy seuraavia tilastotietoja:

a) Virallisjulkaisut:

Suomen tilastollisessa vuosikirjassa on Suomen Hypoteekkiyhdistyksen tase vuodesta 1877 lähtien. Tase on yksityiskohtainen sisältäen mm. jaottelun kotimaa/ulkomaat. Tätä sarjaa kannattaa käyttää vuoteen 1910 asti, jolloin alkaa SVT VII C Pankkitilastoa.

SVT VII C Pankkitilastoa sisältää vuodesta 1910 lähtien eri hypoteekkilaitosten taseet yksityiskohtaisesti: mm. ulkomainen asema, lainanannossa erikseen yksityiset ja kunnat, obligatiot jne. Tietoja saadaan sekä varantoina että virtoina.

b) Kirjallisuus:

SHT:ssa on kiinnitysluottolaitosten lainananto, mutta lainanantoa ei ole eroteltu sektoreittain eikä STH:ssa ole muita tasetietoja kuin otto- ja antolainaus.

Vuodesta 1948 kiinnitysluottolaitosten tiedot löytyvät Luottokantatilastosta. Luottokantatilastossa on lueteltu elinkeinosektoreittainen anto- ja ottolainaus.

K. U. Pihkalan kirjassa Suomen Hypoteekkiyhdistys 1861 - 1961 ei ole erillistä liiteosaa. Tekstin seassa on taulukoita,

jotka koskevat mm. lainanantoa eri vuosilta, obligaatioita, tietoja yhdistyksen voitoista ja tappioista jne.

c) Arkistot:

Suuri osa Suomen Hypoteekkiyhdistyksen arkistosta on lahjoitettu ELKA:an. Pääkonttorissa olevasta aineistosta ei ole projektille juuri käyttöä, mutta ELKA:n aineisto osoittautui hyödylliseksi:

Helsingissä säilytettävä arkisto

Helsingissä olevassa arkistossa on lähinnä vuotta 1918 uudempi materiaali. Lainakirjoista vuodesta 1916 alkaen saa lainan saajan, summan ja päivän, mutta ei korkoa. Ne olivat kuitenkin yhdistyksellä kiinteät, kuten provisio ja laina-aikakin. Kirjeenvaihtajien tilit ovat säilyneet vuosilta 1929 - 1935 ja niistä saa juoksevat tilit eri pankeissa ja ulkomailla pankkiviikoittain. Pääkirjat alkavat vuodesta 1921 Helsingissä (sitä vanhemmat ELKA:ssa) ja ne sisältävät kuukausittain obligatiotilit ja mm. ulkomaisten lainojen hoidon. Kaikki lainojen tositteet ovat säilyneet.

Suomen Asuntophoteekkipankin arkisto on myös kokonaisuudessaan Suomen Hypoteekkiyhdistyksen arkistossa sekä ELKA:ssa ja siitä saadaan mm. täydelliset tasetiedot kaikilta vuosilta. Periaatteessa a.o. tiedot saa myös Asuntophoteekkipankin historiasta.

ELKA:ssa säilytettävä arkisto

Hypoteekkiyhdistyksen tilit saa taaksepäin pääkirjasta, kassakirjasta sekä journaaleista. Tileistä saa virrat lainalajeittain, kassan sekä pankin tilit "kirjeenvaihtajille" ulkomailla ja Suomessa,

esimerkiksi sen, paljonko pankki maksoi korkoja ja kuoletuksia, agioita jne. ulkomaille. Samoin saa hypoteekkipankin tilin muiden pankkien kanssa. Tiedot saa kuukausittain.

Laina-asiakirjat ja kaikki tositteet ovat tallella, mutta yhdistys antoi aluksi lainaa vain maataloudelle, joten tositteiden tietoja ei tarvitse kerätä. Tositteet ovat tallella Mikkelissä vuoteen 1918.

LIITE 4

VAKUUTUSLAITOKSET

Vakuutuslaitoksista on varsin runsaasti sekä kirjallisuutta että tilastoja. Tärkein rahoitusvaade eli vakuutusyhtiöiden vakuutusvastuut saadaan koko aikaväliltä SHT:sta. Tosin näissä tilastoissa ei ole mainintaa, onko vakuutusvastuiden laskentaperuste pysynyt samana koko aikavälillä. Tieto lienee selvitetävissä komiteanmietinnöistä tai viimeistään lainsäädännöstä. Ongelmana on se, ettei vakuutuslaitoksista saada tilastojen ja kirjallisuuden perusteella sektoreittaista antolainausta.

a) Virallisjulkaisut

SVT XXII A ja B sisältävät vakuutustilastoja vuodesta 1892 lähtien. Tiedot ovat varantoja. Taseet ovat melko karkeita, mm. vain myönnetyt lainat yhteensä. Ongelmana on siis sektoreittainen vaadejako.

Eri vakuutuslajeista on runsaasti komiteanmietintöjä alkaen vuodesta 1905. Näissä komiteanmietinnöissä ei kuitenkaan ole paljoa tilastoja, vaan ne ovat useimmiten lakiehdituksia.

b) Kirjallisuus

Suomen taloushistoria 3:ssa on vakuutuslaitosten lainananto yleisölle vuodesta 1860, palovakuutuskanta 1834 - 1892, henkivakuutuskanta 1874 - 1892 ja henki- ja palovakuutuskanta 1892 - 1975.

Luottokantatilastossa vuodesta 1948 lähtien on vakuutuslaitoksista yhteensä sektoreittainen vaadejako.

Vakuutuslaitoksista löytyy runsaasti kirjallisuutta. Valitettavasti ne ovat lähinnä historioikeja, eivätkä näytä pikaisen tutustumisen perusteella kovinkaan käyttökelpoisilta. Vakuutuslaitoksista on kirjoitettu myös artikkeleita ja tutkimuksia.

LIITE 5

MUUT LUOTTOLAITOKSET

Erityisluottolaitoksia on ollut koko tutkimusajan, mutta tähän ryhmään kuuluneiden rahoituslaitosten luonne on muuttunut olennaisesti tutkimusaikana. Erityisluottolaitoksista ei ilmeisesti ole olemassa tutkimuksia, joten niiden selvittäminen täytyy perustaa saatavissa oleviin tilastoihin.

Tässä tutkimuksessa erityisluottolaitoksilla tarkoitetaan niitä rahoituslaitoksia, jotka eivät kuulu muihin rahoituslaitosryhmiin, ts. pankkeihin, kiinnitysluottolaitoksiin, vakuutuslaitoksiin sekä eläkelaitoksiin. Niinpä esim. Rahatalouden käsikirjassa (1989) mainittujen erityisluottolaitosten lisäksi siihen kuuluvat esim. rahoitusyhtiöt. 1980-luvulla erityisluottolaitosten määrä on lisääntynyt selvästi.

SHT:ssa käsitteeseen "muut rahoituslaitokset" luetaan pitäjänmakasiinit, panttilainaamot, rahastot ja säätiöt. SHT:ssa on edellä lueteltujen lainananto vuodesta 1860 vuoteen 1965 saakka ja vuodesta 1956 alkaen kehitysluottolaitosten, luottokaupan rahoituslaitosten ja palveluluottolaitosten lainananto. Lainanantoa ei ole eroteltu rahoitussektoreittain eikä elinkeinosektoreittain.

Kirjassa Kara-Kullberg: Rahatalouden tietokirja on luettelo uudemmissa erityisluottolaitoksista ja niiden toiminnan alkamisvuosista vuoteen 1970 mennessä. Rahatalouden käsikirjassa (1989) on luettelo myöhemmin perustetuista erityisluottolaitoksista. Näissä teoksissa mainittuja erityisluottolaitoksia ovat

Teollistamisrahasto 1954

Sponsor Oy 1967

SITRA 1967

Suomen Vientiluotto 1956

Vientitakuulaitos 1962

Pienteollisuuden takauslaitos 1963

Matkailun kehittämisrahasto 1965

Käsiteollisuuden edistämissäätiö 1940-1

Osamaksulaitokset 1959

Palveluluottolaitokset 1960-1

KERA 1971

Valtioninvestointirahasto INRA (vuodesta 1987 lähtien varat siirretty Postipankki Oy:lle)

Pohjoismaiden investointipankki 1976

Valtiontakuu keskus (aik. Valtiontakauslaitos ja Vientitakuulaitos)
1989

Rahatalouden käsikirjassa (1989) on lisäksi luettelo rahoitusyhtiöistä ja niiden perustamisvuosista.

Nykyaikaisten erityisluottolaitosten tiedot ovat Luottokantatilastossa nimikkeellä "muut luottolaitokset" vuodesta 1948 lähtien. Jos erityisluottolaitosten taseet halutaan erikseen, ne löytyvät niiden painetuista vuosikertomuksista.

LIITE 6

ELÄKELAITOKSET JA -KASSAT

a) Virallisjulkaisut

Työtilastossa XXVI B 1899 - 1931 on tiedot eläke- ja apukassoista sektoreittain. Taseet ovat karkeita käsittäen otto- ja antolainauksen yhteensä, obligaatiot ja siirtomaksut. Sarja menee osittain päällekkäin sarjojen SVT XXII A ja B 1910 - 1923 kanssa, joissa myös on vastaavia tietoja eläkekassoista.

Vuodesta 1923 lähtien tiedot eläkekassoista löytyvät sarjasta SVT XXII C Vakuutustoiminta. Tiedot ovat varantoja. Lainat on jaoteltu erikseen kiinnitystä, arvopapereita tai henkilökohtaista takausta vastaan. Ottolainausta ei ole eroteltu sektoreittain.

Eläkekassoista ja eri eläkejärjestelmistä on runsaasti komiteanmietintöjä alkaen vuodesta 1890. Yleensä ei kuitenkaan ole tilastoja, vaan ne ovat useimmiten ehdotuksia laeiksi tai asetuksiksi.

b) Kirjallisuus

SHT:ssa on 1860 - 1949 eläkelaitosten ja -kassojen antolainaus yleisölle yhteensä. Lainoja ei ole eroteltu sektoreittain.

Vuodesta 1948 lähtien tiedot eläkekassoista yhteensä ovat Luottokantatilastossa, joissa niiden antolainaus on jaoteltu rahoitussektoreittain ja elinkeinosektoreittain.

Eläkekassoista on tehty joitakin historiikkeja ja tutkimuksia. Hyödyllisin tutkimus on Keijo Heikkosen gradu Eläkekassoista 1860 - 1910. Kansaneläkelaitoksesta on olemassa kaksi-

kin historiikkia: Alpo Salmelan Kansaneläkelaitos 1937 - 1967 (1967) sekä Paavo Haavikon Kansalaisturvaa rakentamassa. Kelan viisi vuosikymmentä 1937 - 1987 (1988). Kummassakaan ei ole juuri tasetietoja.

LIITE 7

VALTIO

Valtiontalous perustui aina 1920-luvulle asti rahastoperiaatteelle. Monimutkainen rahastojärjestelmä hankaloittaa valtion rahoitustalouden tutkimista.

Vuosien 1860 - 1913 tiedot selviävät Antti Kuusterän tutkimuksesta Valtion sijoitustoiminnasta. Tiedot ovat osittain 5-vuosittain. Valtion ottolainauksen osalta voidaan vielä turvautua Kuusterän muistiinpanoihin. Valtion ottolainauksesta löytyy tietoja 10-vuosittain Pihkalan tutkimuksesta Valtion tulojen ja menojen rakenne 1800-luvun jälkipuoliskolla.

Valtionarkistossa säilytetään 1870-luvulta lähtien Kertomuksia Suomen Valtionkonttorin tilasta, joka sisältää tietoja anto- ja ottolainauksesta. Sarja jatkuu vuodesta 1906 lähtien Senaatin eduskunnalle tekeillä sarjalla Kertomuksia valtiovarain tilasta (kuuluu valtiopäiväasiakirjoihin). Tästä sarjasta saadaan yksityiskohtaiset vaadetiedot sektoreittain. Vuodesta 1920 lähtien sarja jakautuu sarjoiksi Valtiovarain kertomukset ja Valtion tilinpäätökset. Edellisessä on mukana katsaus taloudelliseen tilaan ja jälkimmäisessä lähinnä tilastoja. Näistä sarjoista saa täydelliset tasetiedot sektoreittain.

Valtiontaloudesta on runsaasti kirjallisuutta, joiden perusteella voidaan täydentää kuvaa valtion taloudesta. 1800-luvun puolelta tärkeimmät tutkimukset edellä mainittujen lisäksi ovat Nevanlinnan (Neoviuksen) tutkimukset. Tämän vuosisadan puolelta voidaan mainita Valvanteen ja Vartiaisen tutkimukset.

Tiivistäen voidaan todeta, että valtion rahoitustaloudesta saa melko täydelliset tiedot vuodesta 1906 eteenpäin. Vuosilta 1860 - 1905 täytyy turvautua Kertomuksiin Valtiokonttorin tilasta sekä olemassa oleviin tutkimuksiin, jotka antanevat hyvän kuvan valtiontaloudesta. Valtiontaloutta 1800-luvulla ei kannata ryhtyä tutkimaan sen tarkemmin kuin Kuusterä ja Pihkala ovat jo tutkineet.

LIITE 8

KUNNAT

a) Virallisjulkaisut

Kuntien taloudesta alkaa sarja SVT XXXI Kuntien finanssi-tilastoa vuodesta 1910 alkaen. Sarja sisältää kaupunkien finanssitilaston 1910 - 1919 ja vuodesta 1925 eteenpäin sekä maalaiskuntien tilaston 1910 - 1912 sekä vuodesta 1930 eteenpäin. Tässä sarjassa on ongelmana, ettei rahoitustilinpitoa ole selvästi erotettu reaalityaloudesta. Kuitenkin velat ja varat-tauluista löytyy myös tietoja kuntien otto- ja antolainauksesta.

Ennen vuotta 1910 voi käyttää suurimpien kaupunkien vuosikirjoja ja niitä edeltäneitä katsauksia kaupungin hallintoon. Helsingistä kyseinen sarja alkaa 1887 ja Turusta 1898. Näissä sarjoissa on vastaavanlaisia tasetietoja kuin SVT XXXI:ssä.

b) Kirjallisuus

Kuntien taloudesta on olemassa joitakin tutkimuksia, joista mainittakoon Komiteamietintö Asetuksesta kunnallishallinnosta maalla 1894:1, Oskari Autereen tutkimus Suomen kuntien taloudesta v. 1904, Hjeltin - Bromsin kaksiosainen tutkimus Kunnallinen tuloverotus ja tulosuhteet Suomessa (1904 - 1905), Järvisen Suomen maalaiskunnat ja niiden talous 1890-luvun alussa (1899) ja Ikosen Viipurin kaupungin rahaasiat 1879 - 1915 (1916). Edellä mainittujen ja muiden tutkimusten avulla voidaan yrittää täydentää kuvaa kuntien taloudesta.

Tiivistelmänä kunnista voidaan todeta, että kaupunkien SVT-sarja kattaa vuodet 1910 - 1919 ja vuodesta 1925 eteenpäin sekä maalaiskuntien sarja vuodet 1910 - 1912 sekä vuodesta

1930 eteenpäin. Näitä sarjoja voi jatkaa osittain taaksepäin tutkimusten ja kaupunkien vuosikirjojen avulla n. 1890-luvulle. Tähän on syytä pyrkiä suurimpien kaupunkien osalta, koska suurin osa kuntien rahoitustaloudesta saadaan näin esille. Kuntia ei kannata lähteä tutkimaan arkistoa-aineiston perusteella.

Seurakuntien talous on jäänyt tässä tutkimuksessa vähemmälle huomiolle. 1800-luvun puolella seurakunnat ovat saattaneet olla merkittäviä luotonantajia. Seurakuntien kunnille myöntämät suuret lainat saadaan selville kuvernöörien kertomuksista, sillä kuntien piti vuodesta 1865 lähtien saada lupa yli 10 vuoden lainoihin. Muulla tavoin seurakuntien taloutta voi olla mahdoton selvittää.

LIITE 9

YLEISÖ: YRITYKSET

a) Tutkimuksia teollisuuden taseista alkaen vuodesta 1937

Teollisuusyritykset ja muut yritykset kuuluvat yleisösektoriin, joka periaatteessa jää residuaaliksi rahahistoria-projektissa. Residuaalia voidaan kuitenkin pyrkiä pienentämään käytettävissä olevien tilastojen ja tutkimusten avulla. Vuoteen 1939 asti on käytettävissä SP:ssä säilytettävät Alhon kokoamat taseaineistot. Vuodesta 1937 lähtien on löydetty seuraavat tutkimukset yritysten taseista:

SP, sarja A Taloudellisia selvityksiä

A:7 HEIKEL, Yngvar: Tukku liikkeitten kehitys Suomessa vuosina 1937 - 1944 (1947) sisältää yritysten taseitten loppusummat, vuosimyynnin, pitkäaikaiset ja lyhytaikaiset sijoitukset, tilisaatavat ja vekselit, omat varat, nettovoitot, kannattavuuden toimialoittain.

A:11 HEIKEL, Yngvar: Teollisuuden kehitys vuosina 1944 - 1948 (1950) -kuten alla, mm. omaisuustase yksityiskohtaisesti

A:14 HEIKEL, Yngvar: Teollisuuden kehitys vuosina 1949 - 1951 (1953) -kuten alla, mm. omaisuustase yksityiskohtaisesti

A:17 HEIKEL, Yngvar: Teollisuuden kehitys vuosina 1951 - 1954 (1956) sisältää vuosimyynnin, omaisuustaseen kotimarkkina-teollisuuden ja vientiteollisuuden osalta erikseen, lyhyet ja pitkät velat, sijoitetun pääoman, rahoitusomaisuuden, arvopaperit, vaihto-omaisuuden, vieraan pääoman, tulostaseen jne.

SP B:7 HEIKEL, Yngvar: Industrins utveckling i Finland åren 1937 - 1944 (1947). Tutkimus A:7 on tiivistelmä tästä tutki-

muksesta, jossa on yksityiskohtaisesti tarkasteltu teollisuuden kehitystä tulos- ja tase-laskelmien valossa.

Taloudellinen tutkimuskeskus, B:13

PAUKKUNEN, Leo - Tauno KALLINEN - John SUNDGREN: Teollisuuden kokonaistilinpäätös ja kustannusrakenne toimialoittain vv. 1948 - 1960. Tutkimuksen liitteissä eri toimialojen taseet kohtuullisen yksityiskohtaisesti myös koko teollisuuden omaisuustaseiden osalta.

Taloudellinen tutkimuskeskus, moniste 23

KALLINEN, Tauno: Teollisuuden taloudellisen kehityksen tarkastelua tasetilaston pohjalta vuosilta 1962 - 1966 sisältää karkeahkoja, mutta käyttökelpoisia tasetietoja toimialoittain.

Taloudellisella tutkimuskeskuksella on myös vuosittain laadittuja yhteenvetoja teollisuuden taseista, mutta yllämainitut tutkimukset käsittävät teollisuuden tasetietoja useammalta vuodelta.

Tiivistelmä:

Teollisuuden taseista saadaan loppujen lopuksi yllättävän hyvä kuva. Vuodesta 1937 lähtien on siis olemassa järjestelmällisiä tutkimuksia, jotka koskevat joko koko teollisuuden tai teollisuuden eri toimialojen rahoitusta. 1860- ja 1870-luvulta alkava ja vuoteen 1939 ulottuva Alhon aineisto (ks. seuraava sivu) käsittää 26 yritystä ja sen perusteella voidaan arvioida osakeyhtiöpohjaisten teollisuusyritysten taseitten kehitystä. ELKA:ssa olevan aineiston mukaan lukien Suomen Pankin sinne toimittaman teollisuusaineiston avulla voidaan edelleen täydentää kuvaa teollisuuden taseista.

- b) Suomen Pankissa säilytettävä teollisuuden taseaineisto ("Alhon aineisto") Johtokunnan arkistossa

Teollisuuden rahoitustilastot käsittävät kirjanpitoaineiston kaikkiaan 26 yrityksestä. Kunkin firman kohdalla aineisto alkaa siitä vuodesta, josta asti on säilynyt tilikirjamateriaalia eli yleensä perustamisvuodesta alkaen. Materiaali siis alkaa 1860 - 1870-luvuilta ja päättyy vuoteen 1939. Aineisto on koottu Alhon johdolla 1951 - 1952, mutta Alho ei ehtinyt laatia kuin ilmeisesti pari artikkelia aineiston pohjalta. Lisäksi aineistoa on käyttänyt ainakin John Lefgren ja hänen tulostensa pohjalta Riitta Hjerpe.

Materiaali käsittää kaksi isoa laatikkoa ja muutaman arkistokansion. Aineisto voidaan jakaa seuraavalla tavalla:

1   Konseptit kunkin yrityksen kirjanpidosta

Nämä tilastot ovat hiukan erilaisia kunkin yrityksen osalta. Kaikissa on kuitenkin omaisuustasetilastot sekä tulostasetilastot suunnilleen yrityksen alkamisvuodesta lähtien. Tasetiedot kokonaisuudessaan ovat varantotietoja, mutta joistakin yksittäisistä tileistä on myös virtatietoja ja todennäköisesti taseaineistosta voidaan laskea virtatietoja. Saatavissa ja veloissa on eritelty eri tili-
muodot ja kotimaa/ulkomaat-sektorit erilleen. Taseitten ja tulosten lisäksi joistakin yrityksistä on kopioitu inventaarioluetteloita, joista saa tietoja mm. yritysten pankkisuhteista pankeittain.

2   Yhteenvedot kunkin yrityksen tiedoista

Yrityksistä on aloitettu karkeahkojen yhteenvedotaulujen laskeminen. Taulut ovat osittain jääneet kesken ja niiden luokittelu on liian karkea rahahistoriaprojektin tarpeisiin. Niistä voi kuitenkin saada yleiskuvan teollisuuden saatavien ja velkojen kehityksestä. Lisäksi eri tileistä saattaa olla loppuunsaatettuja tilastoja yhteisten tasetietojen lisäksi.

3 Yritysten historiikkítiedot

Kustakin yrityksestä on kerätty historiikkítietoja, jotka kuvaavat firman kehitystä. Näiden avulla voi yrittää tulkita tase-erien muutoksia.

4 Alhon tekemät alustavat analyysit

Kansioissa on lisäksi Alhon tekemiä alustavia tase-analyyseja osittain tämän aineiston, osittain aikaisemmin kerätyn aineiston pohjalta. Analyyseja on tehty ainakin kutomoteollisuudesta ja sahateollisuudesta. Nämä taulukot ovat arvokkaampia ja ne on syytä käydä läpi ensimmäisinä varsinaisen projektin yhteydessä.

Aineistossa ei ole arviota, kuinka suuri osa teollisuuden rahoituksesta kulki kyseisten yritysten kautta. Yritykset olivat kuitenkin suuria,¹ joten niiden perusteella voidaan olettaa saatavan hyvä kuva teollisuuden rahoitustilastoista 1860- ja 1870-luvuilta vuoteen 1939 samaa menetelmää käyttäen kuin Heikel on käyttänyt tutkimuksissaan.

Alhon aineisto käsittää seuraavat yritykset:

Aaltonen	Ahlström	Arabia
Barker	Fazer	Finlayson
Fiskars	Forssa	Kajaani

---

¹Yritysten osuutta tuotannosta voi arvioida esim. Riitta Hjerppen väitöskirjan (1979) perusteella. Hjerppe on tutkimuksessaan selvittänyt Suomen teollisuuden keskittymistä vuosina 1844 - 1975. Vuosina 1890 - 1891 ja 1912 - 1913 8 yritystä (eivät kaikki samoja) Alhon aineistosta kuului Suomen 30 suurimpaan yritykseen työllisyyden ja tuotannon bruttoarvon perusteella laskettuna. Näiden 30 yritysten osuudet koko teollisuuden työvoimasta olivat vuosina 1890 - 1891 40 % ja vuosina 1912 - 1913 31 %. Alhon aineiston yritysten osuutta teollisuudesta voi tarkemmin arvioida Teollisuusaineiston perusteella.

Karhula-Iittala	Kymmene	Nokia
Rosenlew	Serlachius	G.W. Sohlberg
Stenberg	Strengberg	Strömberg
Suomisen Nahkatehdas		Tampella
Tampereen Verka	Tykö Bruks	Vaasan Höyrymylly
Vaasan Puuvilla	Yhtyneet Oy	Valkeakoski
Åström		

c) Elinkeinoelämän Keskusarkistossa oleva teollisuuden tase-aineisto

ELKA:n aineisto jakautuu kolmeen osaan:

- järjestetyt arkistot
- inventoidut eli osittain järjestetyt arkistot
- järjestämättömät arkistot

Kaikkien näiden luetteloista on projektilla kopiot. Lisäksi on kopio Suomen Pankista lahjoitetun teollisuuden aineiston luettelosta. Aineisto ei ole SP:ssa oleva Alhon aineisto, joka on paljon pienempi kuin ELKA:n aineisto. SP:n aineisto sisältää mm. tasetietoja 1920 - 1950-luvuilta.

Yritysten arkistoista voidaan käyttää lähinnä järjestettyjä arkistoja. Kuten luetteloista ilmenee, valtaosa näistä koskee pieniä, usein vararikkoon menneitä yrityksiä. Elinkeinoelämän Keskusarkistossa Mikkelissä on toistaiseksi järjestettynä seuraavien tunnettujen yritysten tiliaineistoa, joista voi olla hyötyä teollisuuden rahoitustutkimukselle.

OY AHLSTRÖMIN VARKAUDEN TEHTAAT

- tilinpäätöslaskelmat 1921 - 1948
- inventaarioluettelot 1927 - 1950
- tilikartat 1927 - 1951

AUNUKSEN PUULIIKE OY 1929 - 1950

OY GUSTAV CEDERBERG & CO

- pääkirjat 1870 - 1940

OY ELEKTROLUX AB

- pääkirjat ym. 1913 - 1951

ENSO-GUTZEIT OY, ENON TEHTAAT

- tilinpäätösasiakirjat 1927 - 1944

(FORSSAN SAHA OY

- pääkirjat 1929 - 1938)

OY FORSSA AB

- pääkirjat 1929 - 1938, poistolaskelmat 1925 - 1938

A. HALONEN OY MAKKARATEHDAS

- pääkirjat 1935 - 1974

HELLMANIN KONEPAJA

- tasekirjat 1928 - 1971

HÄMEENLINNAN KENKÄTEHDAS

- pääkirja 1946 - 1961

IMATRAN VOIMA OY

- ei paljoakaan tiliaineistoa

JOKIOISTEN-FORSSAN RAUTATIE

- pääkirja 1897 - 1976

KANGASALAN URKUTEHDAS

- pääkirjat 1911 - 1983

KALTIMON PUUHIOMO

- pääkirja 1897 - 1932

MELLILÄN SAHA JA MELLILÄN PUUTYÖ OY

- pääkirja 1926 - 1968, tästä yrityksestä on myös tehty gradu yrityksen kannattavuudesta

MIKKELIN OSUUSMEIJERI

- päiväpääkirja 1910 - 1972

OY A.M.FREDRIKSON

- pääkirja 1920 - 1950
- inventaariokirja 1889 - 1945

OVAKO OY

- tilinpäätösasiakirjat 1943 - 1968

PAAHTIMOIDEN OY

- päiväpääkirjat 1913 - 1946

H. SAASTAMOINEN OY

- pääkirja 1912 - 1973

SAASTAMOISEN FANERI OY

- pääkirja 1923 - 1959

T. & J. SALVESEN AB

- pääkirja 1882 - 1940

SATAKUNNAN MAAKUNTA OY

- pääkirja 1918 - 1955 (Sanomalehti Lalli)

SAVO OSAKEYHTIÖ

- pääkirja 1927 - 1953
- Tulitikku- ja faneritehdas sekä eletrokemiallinen tehdas

OSUUSLIIKE SAVONSEUTU

- päiväpääkirjat 1918 - 1956

SUOMEN ASUNTOHYPOTEEKKIPANKKI

- pääkirjat 1927 - 1967
- kirjeenvaihtajat = toiset pankit 1935 - 1963
- tasetilikirja 1928 - 1976

SUOMEN HYPOTEEKKIYHDISTYS

Suurin osa Suomen Hypoteekkiyhdistyksen vanhemmasta materiaalista on sijoitettu ELKA:an. Liitteenä on luettelo tästä aineistosta.

SUOMEN RULLATEHDASYHDISTYS

- tietoja alan toiminnasta 1922 - 1972

VAASAN HÖYRYLEIPOMO

- pääkirja 1902 - 1911

VAASAN HÖYRYMYLLY

- pääkirja 1876 - 1922

VAASAN PUUVILLA OY

- pääkirjat 1857 - 1933
- kassakirjat 1857 - 1938

SUOMEN TEOLLISUUDEN KESKUSLIITON ARKISTO

STK:n arkiston teollisuusyritysten tuotantoa koskevissa kor-teissa on tiedot yhtiöiden osakepääomista ja vararahastoista seuraavista aloista:

elintarvike	katto	kattohuopa
kenkä	lasi	lääke
metalli	nahka	nauha
puuvilla	tapetti	teknokemiallinen
tekstiili	tupakka	villa
väri		
sekä yksityiset jäsenet		

Aineistossa ei siis ole sahateollisuutta eikä paperiteollisuutta koskevia tietoja. Sahateollisuutta koskevat tiedot saataneen Sahanomistajien yhdistykseltä. Myös Kai Hoffman on väitöskirjassaan (1980) käsitellyt sahateollisuuden rahoitusta.

LIITE 10

ULKOMAAT

Luvussa 1 asetettiin tavoitteeksi kerätä erikseen kotimaiset ja ulkomaiset rahoitusvaadetiedot. Näin saataisiin pääomatase selvitettyä muiden rahoitusvaadetietojen yhteydessä. Lisäksi on kerätty tietoja kansainvälisen vertailuaineiston saatavuudesta. Tämä palvelee tulevaa tutkimusta kahdellakin tavalla: kansainvälisten tutkimusten metodit ja käsitteet ovat apuna tutkimusta suunniteltaessa ja toisaalta muiden maiden tilastot tarjoavat vertailupohjaa analysoitaessa rahahistoriallista aineistoa. Kansainvälinen vertailuaineisto voidaan jakaa kuten suomalainenkin tilastoihin ja tutkimuksiin.

1 Tilastot

MITCHELL: European Historical Statistics 1750 - 1975. Mm. setelistön määrä, liikepankkien ja säästöpankkien talletukset, valtion menot (yhteensä), valtion tulot, maksutase alkaen Euroopan eri maissa virallisen tilaston alkamisen mukaan.

BIS:n (Bank for International Settlements) vuosiraportit vuodesta 1930 lähtien sisältävät kansainvälisiä arvioita vaihtotaseesta, pääomataseesta, koroista ja eri maiden pankeista.

IMF:n (International Monetary Fund) sarjat sisältävät vuodesta 1948 lähtien maittaisia tietoja mm. rahan tarjonnasta, Suomen Pankin ja muiden pankkien tilasta, vaihtotaseesta jne.

Kansainliiton tilastot 1920 - 1940-luvuilta sisältävät maittaisia tietoja mm. maksutaseesta vuosilta 1910 - 1945 sekä keskuspankeista, julkisesta taloudesta, rahan tarjonnasta jne. kuukausittaisia tietoja vuosilta 1924 - 1945.

2 Tutkimuksia

Rahataloudellisia historiantutkimuksia on valtava määrä. Seuraavassa on ainoastaan viitteitä siitä, mistä kannattaisi ensimmäiseksi lähteä etsimään ulkomaisia rahoitustutkimuksia.

IMF:n julkaisusarja

Käsittää sekä maittaisia erikoistutkimuksia että kansainvälisiä tutkimuksia tietyistä erikoisaloista (korot, maksutase jne).

BIS:n julkaisusarja

Tutkimuksia koskien sekä rahahistoriaa yleensä että raportteja yksittäisistä maista.

NBER:n (National Bureau of Economic Research) julkaisusarjat.

Muitten ulkomaisten tutkimuslaitosten julkaisusarjat.

FRIEDMAN, Milton - Anna SCHWARTZ, Monetary Trends in the United States and the United Kingdom. Their Relation to Income, Prices and Interest Rates, 1867 - 1975. NBER 1982.

Maittaiset erikoistutkimukset

New Yorkin, Lontoon, Pariisin ja Saksan rahamarkkinoista 1800 - 1900-luvun vaihteessa viitataan seuraaviin erikoistutkimuksiin. Lähteenä on ollut Oskar Morgensternin tutkimus International Financial Transactions and Business Cycles (Princeton 1959) ja sen kommentit kyseisiin teoksiin:

New York

"As for the literature, we mention besides Macaulay (F.R., Some Theoretical Problems Suggested by the

Movements of Interest Rates, Bond Yields and Stock Prices in the United States since 1856, NBER 1938) and the standard descriptions of the New York money market such as M. G. Meyers, B. H. Beckhart, J. G. Smith and W. A. Brown jun, The New York Money Market, 4 vols., New York, 1931 - 1932, the work by Albert O. Greef, "The Commercial Paper House in the United States", Harvard Economic Studies, Vol. LX, Cambridge, 1938, a thorough study with an almost exhaustive bibliography."

Lontoo

"The literature about The London money market is enormous. We indicate here some important sources, where not only descriptions of this money rate may be found but also the general setup of the market is analyzed. The order in which the book are listed indicates their more direct relation to the descriptive side, while from the analytical point of view it might be quite different.

CLARE, George, A Money Market Primer. London 1891, 1923.

POWELL, Ellis Thomas, The Evolution of the Moneymarket (1385 - 1915). London 1915.

LAVINGTON, F., The English Capital Market. London 1921.

PEAKE, E.G., An Academic Study of Some Money Market and Other Statistics. London 1923, 1926.

KING, W.T.C., History of the London Discount Market. London 1936.

SAYERS, R.S., Bank of England Operations, 1890 - 1914. London 1936."

Pariisi

"The literature about the Paris money market is large but not nearly as informative as that for other centres. That is a general experience relating to French monetary and other economic statistics. They are either completely lacking when they are available in other countries, or often of very doubtful quality without any possibility of checking and improving them. On the other hand there sometimes exist statistics in fields where, in other countries, it is impossible to obtain any reliable information at all. Seen against the general background, this makes them very suspect. Fortunately, interest rates (and later exchange rates) are generally accurate.

NEYMARK, Alfred, De l'Organisation des Marchés Financiers en France et à l'étranger. Paris 1884.

AUPÉTIT, A. et al, Les Grands Marchés Financiers, France (Paris et province), Londres, Berlin, New York. Paris 1912.

COSTES, Pierre, Les Grands Marchés Financiers. Paris 1922.

FISCHER, H., Die Statistik des französischen Kreditmarktes. Berlin 1934."

Saksa

"The literature about German monetary organization since 1879 is ample and generally accurate. We

shall name only a few works that relate directly to our topic:

VOYE, E., Über die Höhe des verschiedenen Zinsarten und ihre wechselseitige Abhängigkeit. Jena 1902.

PALYI, M. - P. QUITTNER, Handwörterbuch des Bankwesens. Berlin 1933.

HOMBURGER, Paul, Die Entwicklung des Zinsfusses in Deutschland von 1870 - 1903. Frankfurt 1905.

POHLE, L., Die neuere Entwicklung des Zinsfusses und der Einfluss des Weltkrieges auf seinen Stand. Frankfurt 1915."

LIITE 11

YHTEENVETO VIRALLISESTA TILASTOSTA

Koska virallinen tilasto ja tilastolliset vuosikirjat ovat tärkein yksittäinen lähde, on alla vielä yhteenveto niiden sisältämästä rahanhistoriaprojektia hyödyttävästä aineistosta.

Suomen virallisesta tilastosta on ilmennyt olevan saatavissa runsaasti rahamarkkinoita koskevia keskeisiä tietoja noin 1890-luvulta, osin 1910-luvulta alkaen. Suurin ongelma on sen aineiston järjestäminen nykypäivän tarpeita varten sekä aukkokohtien täydentäminen tavalla tai toisella. Seuraavassa esitellään lyhyesti mitä tietoja SVT:n aineisto sisältää.

- 1 Kansantalouden tilinpito. Aikasarjat 1960 - 1981. Tilastollisia tiedonantoja n:o 75 1984 sisältää täydelliset rahoitusvaadesarjat virtalukuina.
- 2 Pankkitilasto SVT VII sisältää
  - A Säästöpankkitalaston 1870 - 1973
  - B Postisäästöpankkitalaston 1887 - 1976
  - C Pankkitilaston, jossa on hieman vaihdellen lähinnä SP, kiinnityspankit ja liikepankit 1911 - 1977
  - D Kuukausijulkaisun, jossa on edellämainitut tiedot 1910 - 1973
  - E Osuuspankkitalasto 1970 - 1973

Kaikissa näissä on hyviä, joskaan ei täydellisiä tietoja vaa-teittain. Suurin puute on, ettei tietoja ole saatavissa rahoitussektoreittain eikä elinkeinosektoreittain. Korko-tietoja on jonkin verran. Postipankkia ja säästöpankkeja kos-kevat tiedot ovat yksityiskohtaisimpia.

- 3 Vakuutustoiminta SVT XXII sisältää
- A Vakuutustoiminnan alkaen vuodesta 1892
  - B Palo- ja eläinvakuutuksen erikseen alkaen vuodesta 1901
  - C Eläke- ja sairaskassat alkaen vuodesta 1923
- Kaikkien tilastojen systeemi muuttuu ajan mittaan hieman. Aluksi tietoja on melko kehnosti, 1920-l alkaen vaadettuja tietoja on melko hyvin.
- 4 Työtilastoa XXVI B sisältää Apukassojen toimintaa koskevat tiedot vuodesta 1899 alkaen. Sarja täydentää Eläkekassat sarjaa.
- 5 Kuntien finanssitilasto SVT XXXI vuodesta 1910 alkaen sisältää kaupunkien finanssitilaston 1910 - 1919 ja 1925- sekä maalaiskuntien finanssitilaston 1910 - 1912 ja 1930-.
- 6 SVT II Katsaus Suomen taloudelliseen tilaan 1861 - 1900. Sarja sisältää vuodesta 1876 alkaen tietoja sekä kuntien taloudesta että eri rahalaitosten toiminnasta. Kunnittaiset tiedot koskevat tuloja ja menoja kokonaisuudessaan, eikä niistä voi erottaa rahoitustietoja. Rahoituslaitoksia koskevat tiedot sen sijaan ovat käyttökelpoisia tasetietoja, joskin vain viiden vuoden välein eikä sektoreittain.
- 7 Tilastokatsauksia vuodesta 1922 eteenpäin sisältää vuosittaisen arvion maksutaseesta, pankkien toiminnasta jne. Lisäksi Tilastokatsauksissa on kuukausittain tietoja mm. rahamarkkinoista, SP:n valuuttakursseista, pörssin vaihdosta, hinnoista, valtion raha-asioista ja ulkomaankaupasta.
- 8 Vuodesta 1971 eteenpäin on julkaistu Rahoitustilastoa, josta ilmenee yksityiskohtaiset kuukausittaiset rahoitustiedot rahoituslaitoksittain.

9 Vuodesta 1971 eteenpäin Luottokantatilasto siirtyi Suomen Pankista Tilastokeskuksen julkaistavaksi.

Tiivistelmä tilastollisesta vuosikirjasta alkaen vuodesta 1879

Tilastollisen vuosikirjan rahamarkkinatiedot on käyty läpi vuosilta 1879, 1882, 1889 - 1890, 1896, 1903, 1908, 1913, 1917, 1922, 1928, 1935, 1940, 1946, 1955 ja 1962. Yleensä vuosikirjoissa ei ollut juuri-kaan sellaista, jota ei olisi joko SHT:ssa tai yksittäisissä virallisen tilaston sarjoissa saatavissa koottuna. Jotkin sarjat alkoivat aikaisemmin vuosikirjoissa kuin yksittäisissä sarjoissa ja ne on koottu yhteen seuraavissa vuosikirjoissa. Kunkin vuoden kohdalla on mainittu vain uudet, kyseisenä vuonna alkaneet sarjat. Jollei toisin mainita, sarjat ovat jatkuneet ainakin vuoteen 1962 saakka.

Vaikka sarjat alkaisivat yhtä aikaa vuosikirjoissa ja yksittäisissä sarjoissa, ne on usein yksinkertaisempi kerätä vuosikirjoista. Yksittäiset sarjat ovat kuitenkin luonnollisesti täydellisempiä kuin vuosikirjat. Siksi suositellaan aluksi SHT:n käyttöä, sitten yksittäisiä virallisen tilaston sarjoja sekä vain alla mainittujen tietojen osalta tilastollisiin vuosikirjoihin paneutumista.

1879: Vuosikirjasta on Suomen Hypoteekkiyhdistyksen tila vuonna 1877, tämä sarja jatkuu vuoteen 1962. Tase on yksityiskohtainen sisältäen mm. jaottelun ulkomaat/kotimaa. Hypoteekkiyhdistyksen lainananto on SHT:ssa vuodesta 1865 alkaen ja taseet yksityiskohtaisesti virallisessa tilastossa vuodesta 1910 alkaen. Vuosikirjoja kannattaa siis käyttää ajanjaksolta 1877 - 1909. Valtion velka vuodesta 1878.

1882: vuosikirja ei sisällä uutta taulukkoaineistoa.

1889 - 1890: vuosikirjassa on kaupunkien velka alkaen vuodesta 1888 - tämä on uutta ja sarjaa kannattaa käyttää vuosilta 1888 - 1910, jolloin alkaa kaupunkien virallisen tilaston oma sarja.

1896: vuosikirja ei sisällä uutta taulukkoaineistoa.

1903: vuosikirja sisältää liikepankkien tilan pankeittain 1901 alkaen. Sarjaa kannattaa käyttää vuosilta 1901 - 1909. Obligaatiolainat saa jaoteltuina valtio/kaupungit/kirkko/yritykset/kunnat, joten sitä kannattaa käyttää. Maalaiskuntien veloista on sarja vuosilta 1888 - 1901 ja tämä sarja jatkuu, joten sitä kannattaa käyttää 1888 - 1909 sekä 1913 - 1929. Valtiokonttorin tilan saa vuodesta 1901 alkaen ja sitä kannattaa käyttää 1901 - 1906 (valtion tilinpäätös alkaa vuodesta 1906) muistaen valtionalouden tilinpidon perusteet.

1908: vuosikirja ei sisällä uutta taulukkotietoa.

1913: vuosikirjasta saa pankkien obligaatiotilin, mutta toisaalta SVT:n pankkitilasto alkoi ilmestyä 1910. Haluttaessa obligaatiotiedot voidaan kerätä vuosikirjoista. OKO:n taseen saa vuosilta 1907 - 1912, mutta ne ovat myös SHT:ssa. Suuryritysten osakeannit voidaan laskea kaupan tilastoista.

1917: vuosikirja sisältää tiedot panttilainaliikkeestä 1898 - 1916.

1922 ja 1928 vuosikirjat eivät sisällä uutta taulukkoaineistoa.

1935: vuosikirjasta saa osakeyhtiöt ja niiden osakepääomat toimialoit-
tain vuosilta 1897 - 1934. Maalaiskuntien varat ja velat alkaen vuodesta 1930 - tosin tällöin alkaa myös SVT:n erillisarja maalaiskunnille.

1940, 1946, 1955 ja 1962 vuosikirjat eivät sisällä uutta taulukko-
aineistoa

Tilastollisia vuosikirjoja voidaan siis käyttää täydentämään SHT:n ja yksittäisten SVT:n sarjojen tietoja.

LIITE 12

MAKSUTASE

Maksutase on ongelmallinen, mutta tärkeä osa rahoitustilastoja. Maksutaseen osalta tulee etukäteen päättää se tarkkuus, johon pyritään. On ilmeistä, että etenkin varhaisempien vuosien osalta ja palvelutaseen osalta aineistoa joudutaan arvioimaan hyvinkin karkeasti. On myös ratkaistava pyritäänkö jo olemassa olevia tilastoja arvioimaan uudelleen, kunhan rahoitustilastot saadaan kerättyä. Ilmeisesti maksutaselaskelmat ovat vain arvioita 1950-luvulle saakka.

Maksutase saadaan vuodesta 1950 eteenpäin Airikkalan - Sukselaisen kirjasta Suomen maksutase 1950 - 1974 ja vuodesta 1974 eteenpäin virallisesta tilastosta. Vuodesta 1923 eteenpäin on Tilastokatsauksisarjan artikkeleissa arvioita maksutaseesta vuosittain. Vuosilta 1922 - 1938 on Suomen Pankin arkistossa ilmeisesti Ragni Bärlundin ko koamia maksutasetilastoja. Näitä tilastoja ei ole julkaistu koottuina, mutta niitä on käytetty eri julkaisuissa (Rossi, Oksanen Suomen rahamarkkinoita koskevassa gradussaan, SP:n Monthly Bulletinit). Bärlund on lisäksi laatinut maksutasetta koskevia artikkeleita SP:n taloudellisiin selvityksiin vuosilta 1939 - 1956. Kailasvuori on arvioinut gradussaan Suomen maksutaseen kehityslinjat 1912 - 1936 maksutasetta eräiltä poikkileikkausvuosilta. Lähteinä Kailasvuorella ovat olleet SVT 1, Tilastokatsauksia, SP:n bulletiinit, Unitaksessa ilmestyneet artikkelit, obligatsioonitilastot vuosilta 1905 - 1914 ja SP:n arkisto.

Vuodesta 1922 eteenpäin on Kansainliiton julkaisusarjassa arvioita Suomen maksutaseesta. Arviot ovat osin yksityiskohtaisempia kuin esim. SP:n Monthly Bulletinin maksutaselaskelmat.

Kauppatase saadaan koko aikaväliltä 1860 - 1985 Hjerppen teoksesta Suomen talous 1860 - 1985. Lähteinä Hjerppellä on ollut ulkomaankauppatilasto ja ulkomaankauppaa koskevat tutkimukset (Pihkalan kasvututkimukset). Niinpä laskettavaksi jäävät pääomatase ja palvelutase vuodesta 1922 taaksepäin. Pääomatase saadaan - jos työ tehdään

huolellisesti - suoraan rahoitussektoreittain kerättävästä rahoitus-tilastoista, sillä eri rahoitussektoreilla on erikseen ulkomaiset velat ja saatavat. Pääomataseessa jouduttaneen jonkin verran arvioimaan tietoja.

Vuosien 1922 - 1949 painettuina saatavia maksutaselukuja joudutaan sekä uudelleenarvioimaan että disaggregoimaan, sillä esim. Monthly Bulletinissa ilmestyneet maksutasearviot ovat jaottelultaan liian karkeita rahahistoriaprojektin tarpeisiin.

Suurin ongelma on siis palvelutase vuodesta 1922 taaksepäin. Palvelutaseesta ei ole mitään erillistutkimuksia, mutta eri tutkimusten ja tilastojen avulla täytynee vain arvioida palvelutaseen erien suuruus Suomessa 1860 - 1922. Ilmeisesti palvelutaseen osuus vaihtotaseesta ei ollut kovin suuri 1800-luvulla (ks. Pihkalan artikkeli Suomen vaihtotase 1860 - 1917, HAik 1970.) Tärkeimpiä eriä palvelutaseesta olivat venäläinen huvila-asutus ja venäläinen sotaväki sekä merenkulku sekä ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminta. Pihkalan arviot palvelutaseesta 1860 - 1917 perustuvat merenkulku-tilastoihin ja erillistutkimuksiin.

Tiivistäen voidaan todeta, että maksutase saadaan siis painettuna vuodesta 1950. Tilastokatsaukset ja Bärlundin aineisto ja artikkelit SP:n selvityksissä kattavat vuodet 1922 - 1956 ja eri tutkimusten ja tilastojen avulla voidaan arvioida niiden luotettavuutta. Kauppatase saadaan koko aikaväliltä 1860 - 1980 Hjerppen tutkimuksesta Suomen talous 1860 - 1985. Pääomatase saataneen vuosilta 1860 - 1922 samalla, kun kerätään rahoitussektorittaiset rahoitustilastot. Ongelmaksi jää palvelutase, joka täytynee arvioida hyvinkin karkeasti vuosilta 1860 - 1922 sekä vuosien 1922 - 1949 tietojen arviointi ja disaggregointi.

LIITE 13

KOROT

Korot ovat sekä yksi tärkeimmistä että yksi vaikeimmin kerättävistä rahahistoriallisista muuttujista. Korokojen keräyksessä täytyy tulevassa rahoitushistoriaprojektissa ottaa huomioon seuraavia seikkoja:

Millä tavalla korkotietoja myöhemmin analysoidaan? Tämä ratkaisee sen, kuinka yksityiskohtaisiin tilastoihin tulee pyrkiä. Suomen Pankin vuosikirjoista ja virallisesta tilastoista saadaan lähinnä korkojen vaihteluvälit vaateittain, mutta todellisten korkojen laskeminen eri tilimuodoille vaatii arkistotyötä.

Miten koron asema rahoitusmarkkinoilla on vaihdellut eri aikoina? Ilmeisesti säännöstellyn rahan aikana 1940-luvun lopulta 1970-luvun loppuun korolla ei ollut suurta vaikutusta rahoituspäätöksiin. Samoin 1800-luvulla korkojen suuruus oli tarkoin säännösteltyä. Tällöin oli voimassa 6 %:n korkokatto, jota tosin yleisesti kierrettiin antamalla vekseleitä jopa vuosiksi sekä perimällä lainoista provisiota.

Olisiko mahdollista kerätä alueellisia korkotietoja 1800-luvulta? Näin voitaisiin tutkia kuinka, yhtenäiset rahoitusmarkkinat olivat viime vuosisadalla. Alueellisten korkotietojen keräys vaatii kuitenkin tutkimusta pankkien arkistoissa, sillä kaikki viralliset tilastot käsittelevät ainoastaan pankkeja kokonaisuutena, eli yksittäisistä pankeista ei ole konttoreittaisia tietoja.

Tilastot:

Suomen Pankin viralliset korot ovat painettuina SP:n vuosikirjoissa rahoitusvaateittain vuodesta 1866 lähtien. Korot ovat rahoitusvaateittaisia keskikorkoja. Todelliset korot saadaan ainoastaan keräämällä ne tositteista ja lainakirjoista SP:n arkistosta.

Pankkien korot löytyvät vaateittain painetuista SVT:n VII-sarjoista liikepankeista vuodesta 1910 lähtien, säästöpankeista epäsystemaattisesti 1870-luvulta lähtien, Postipankista vuodesta 1887 lähtien ja osuuspankeista vuodesta 1910 lähtien.

Kirjallisuus:

Tärkein korkoja valottava tutkimus on Reino Rossin väitöskirja SP:n korkopolitiikasta vuosina 1914 - 1938. Eri pankkien historiikeista löytyy myös satunnaisia korkotietoja. Aakun monisteessa Suomen liikepankeista 1862 - 1955 on laskettuna lähinnä keskikorkoja, joista ei ole hyötyä analyysille, sillä laskelmissa on yhdistetty eri tilimuotojen korkoja. Pippingin SP:n historiikeissa on koottuna SP:n korot vaateittain. Valtion perimät korot 1860 - 1913 saadaan summittain Kuusterän tutkimuksesta Valtion sijoitustoiminta 1859 - 1913. Lisäksi on olemassa erilaisia korkoihin liittyviä artikkeleita ja tutkimuksia, joista voidaan saada yksittäisiä korkotietoja.

Arkistot:

Pankkitarkastusvirastossa on koottuja korkotaulukoita korkoryhmittäin (0 %, 1 %, 2 % jne.) vuosilta 1933 - 1955. Vuodesta 1952 lähtien pankkien korot ovat korkoryhmittäin Pankkitarkastusvirastolle lähetetyissä ilmoituksissa. Tässä vaiheessa ei ole tiedossa, missä säilytetään pankkien ilmoituksia vuodesta 1952 taaksepäin.

Säästöpankit lähettivät Kuusterältä saadun tiedon mukaan omat ilmoituksensa pankkitoiminnasta Valtion säästöpankkitarkastustoimikunnalle n. 1910 - 1950 ja nämä ilmoitukset ovat Valtionarkistossa. Kuusterän mukaan säästöpankkien korot eivät ole ongelma, koska säästöpankit eivät saaneet antaa alkuvuosinaan (n. vuoteen 1920 asti) vekseleitä, joten korot vaihtelivat n. 5 - 6 %:n välillä riippuen korkokatosta. Kuusterä aikoo tutkia vielä säästöpankkien korkoja ennen virallisen tilaston alkua sekä täsmentää myös virallisen tilaston taulukoita, jotka ovat puutteellisia säästöpankkien osalta.

SYP:n ja KOP:n arkistosta löytyi korkotietoja eri tilimuodoista, mutta nämä korkotiedot täytyy kerätä tositteista tai lainakirjoista.

Tiivistelmä:

SP:n ja pankkien viralliset korot saadaan SP:n vuosikirjoista 1866 alkaen ja pankeista alkaen 1890 - 1910-luvuilta. Pankkien 1800-luvun korkojen selvittäminen sekä todellisten korkojen selvittäminen eri tilimuodoille vaatii arkistotyötä.

LIITE 14

HINNAT

Hintatietoja tarvitaan reaalisuureiden, mm. reaalikorkojen ja reaalivaluuttakurssien laskemiseen, joten hintatietoja on kerättävä sekä Suomesta että ulkomailta.

Kotimaisten hintatietojen osalta viitataan Hjerppen tutkimukseen Suomen talous 1860 - 1985, jossa on elinkustannusindeksi, tukkuhintaindeksi, bruttokansantuotteen hintaindeksi sekä rakennuskustannusindeksi vuosilta 1860 - 1985.

Björkqvistin tutkimuksesta Guldmyntfotens... 1877 - 1878 saadaan selville kullan ja hopean hinta 1866 - 1885 Hampurissa ja Lontoossa sekä markkinahintoja kuukausittain Suomessa (kuvernöörien kertomukset, myöh. SVT 2 "Katsaus Suomen taloudelliseen tilaan"). Björkqvistin lähteinään käyttämät sarjat jatkuvat yli vuoden 1885, joten kullan ja hopean hinnat ovat kerättävissä kyseisistä sarjoista.

Hjerppeltä saatavat hintaindeksit ovat vuosi-indeksejä ja ainakin joidenkin kriisiajankohtien osalta olisi syytä kerätä kuukausittaisia hintatietoja. Näitä saadaan mm. Björkqvistin tutkimuksista, työtilaston sarjoista, erillistutkimuksista ja kaupunkien vuosikertomuksista. Tukkuhinta- ja elinkustannusindeksit saadaan kuukausittain vuodesta 1913 eteenpäin.

Ulkomaisia hintatietoja saadaan seuraavista lähteistä: Mitchellin European Historical Statistics 1750 - 1975, joka perustuu eri maiden tilastollisiin vuosikirjoihin. 1900-luvulta hintatietoja saadaan myös IMF:n tilastoista. Friedmanilla ja Schwartzilla on erikoistutkimus Yhdysvaltain ja Iso-Britannian tuloista, hinnoista ja koroista. Muiden kansainvälisten tutkimusten osalta viitataan Ulkomaat-liitteeseen.

LIITE 15

VALUUTTAKURSSIT

Suomen Pankin vuosikirjoissa on valuuttakurssit painettuina ainoastaan vuodesta 1912 eteenpäin, aluksi 12 tärkeimmästä valuutasta. SP:n pääkonttorissa olevassa arkistossa on kuitenkin erilliset kurssikirjat, joista voidaan kerätä melko helposti valuuttakurssit päivittäin tai pankkiviikoittain 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Pankkien valuuttailmoitukset ovat Suomen Pankissa vuodesta 1919 lähtien.

Kirjallisuuden osalta viitataan Björkqvistin tutkimuksiin Guldmyntfotens... 1877 - 1878 ja Valutakurser... 1810 - 1865, joissa on SP:n diskonttokursseja ja eri valuuttojen kursseja eri kaupungeissa 1810 - 1885.

LIITE 16

MUITA TILASTOJA

Edellä mainittujen rahataloudellisten muuttujien lisäksi on aineistoa kerättäessä pidetty silmällä myös muita rahataloudellisia muuttujia.

Pörssi

Pörssistä on kirjoitettu kolme historiikkia, joista saadaan pörssin perustamisesta vuodesta 1912 lähtien vuosittain osakkeiden lukumäärä sekä obligaatioiden, osakkeiden ja muiden arvopapereiden vaihdon arvo. Pörssin arkistosta saa kaikki kurssitiedot, kaikki tiedot myydyistä ja ostetuista arvopapereista sekä niiden määristä, ketkä meklarit ostivat ja myivät jne. Indeksit saa Unitas-sarjoista ja ne on myös laskettavissa aineistosta. Toisin sanoen pörssi on säilyttänyt kaiken aineiston ja on vain päätettävä, mitä tietoja ja millä tarkkuudella halutaan kerätä.

Pörssin arkistosta ei saa osake-emissioita eikä osingonjakoa. Näitä tietoja löytyy tilastollisista vuosikirjoista sekä kaupparekisteristä.

Muita tietoja

Tietoja pankeista, mm. konttorien lukumäärästä, asiakasmääristä jne. saadaan pankkien historiikeista sekä Eero Aakun tutkimuksessa Suomen liikepankit 1862 - 1955. Myös vakuutuslaitosten, kiinnitysluotto-
laitosten ja eläkelaitosten historiikeista löytyy vastaavia tietoja. Björkqvistin kirjoissa on koottuna sellaisia tietoja, joita on SP:n vuosikirjoissa (mm. SP:n lainanannosta, rahan tarjonnasta ym.). Rahatalouden käsikirjassa (1989) ja Rahatalouden tietokirjassa (1970) ei ole varsinaisia tilastoja, mutta ne antavat hyvän kuvan rahamarkkinoiden rakenteesta.

SUOMEN PANKIN KESKUSTELUALOITTEITA

ISSN 0785-3572

- 1/89 PAULA LÄHDEMÄKI Neuvostoliiton kokonaistaloudelliset tunnusluvut kansantalouden tilinpidon pohjalta tarkasteltuna. 1989. 57 s. (ISBN 951-686-182-2)
- 2/89 MATTI VIRÉN A note on interest rate policy during the great depression. 1989. 20 s. (ISBN 951-686-183-0)
- 3/89 ERKKI KOSKELA - MATTI VIRÉN International differences in saving rates and the life cycle hypothesis: a comment. 1989. 20 s. (ISBN 951-686-184-9)
- 4/89 SAMPO ALHONSUO Rahoitus- ja pankkitoiminnan tehokkuus Suomessa. 1989. 81 s. (ISBN 951-686-185-7)
- 5/89 AMY SKOLNIK The U.S. - Canada free trade agreement: a model for Finland? 1989. 26 s. (ISBN 951-686-186-5)
- 6/89 JUHA TARKKA - ALPO WILLMAN - CHRIS-MARIE RASI Labour supply, wages and prices in the BOF4 quarterly model of the Finnish economy. 1989. 50 s. (ISBN 951-686-187-3)
- 7/89 JARMO KONTULAINEN Valuuttakurssien määräytyminen yleisen tasapainon mallissa. 1989. 80 s. (ISBN 951-686-188-1)
- 8/89 ESKO SYDÄNMÄKI Uusprotektionismi. 1989. 41 s. (ISBN 951-686-189-X)
- 9/89 JUHA TARKKA - ALPO WILLMAN - HANNA-LEENA MÄNNISTÖ Consumption and investment in the BOF4 quarterly model of the Finnish economy. 1989. 59 s. (ISBN 951-686-190-3)
- 10/89 SAMPO ALHONSUO - KJELL PETER SÖDERLUND - JUHA TARKKA Joukkovelkakirjalainojen tuotto Suomessa 1948 - 1986. 1989. 34 s. (ISBN 951-686-193-8)
- 11/89 PENTTI PIKKARAINEN - MATTI VIRÉN Granger causality between money, output, prices and interest rates: some cross-country evidence from the period 1875 - 1984. 1989. 19 p. (ISBN 951-686-195-4)
- 12/89 HELVI KINNUNEN Vaihtotaseen ennakkotietojen arviointi lyhyen aikavälin ennustemenetelmien avulla. 1989. 20 s. (ISBN 951-686-196-2)
- 13/89 PERTTI HAAPARANTA - JARMO KONTULAINEN Real exchange rate as an unobservable variable. 1989. 17 p. (ISBN 951-686-197-0)

- 14/89 MATTI VIRÉN Saving, investment and the current account: a review of recent evidence. 1989. 17 p. (ISBN 951-686-198-9)
- 15/89 HARRI LAHDENPERÄ Informaation vaikutus rahoitusmarkkinoiden toimintaan ja keskuspankkipolitiikan tehokkuuteen - katsaus kirjallisuuteen. 1989. 55 s. (ISBN 951-686-199-7)
- 16/89 PAAVO PEISA Aggregate versus industry-specific sources of economic growth and business cycle fluctuations. 1989. 35 p. (ISBN 951-686-202-0)
- 17/89 TIMO TYRVÄINEN Unions, wages and employment in Finland. 1989. 56 p. (ISBN 951-686-203-9)
- 18/89 ANTTI ILMANEN Duraatioanalyysin käyttö joukkovelkakirjan korkoriskin arvioinnissa ja hallinnassa. 1989. 116 s. (ISBN 951-686-204-7)
- 19/89 MATTI VIRÉN How does domestic and foreign money growth affect the U.S. economy? 1989. 24 s. (ISBN 951-686-205-5)
- 20/89 MATTI VIRÉN The long-run relationship between interest rates and inflation: some cross-country evidence. 1989. 24 s. (ISBN 951-686-207-1)
- 21/89 ERKKI KOSKELA - MATTI VIRÉN Taxes, credit market 'imperfections' and inter-country differences in the household saving ratio. 1989. 38 s. (ISBN 951-686-208-X)
- 22/89 TIMO TYRVÄINEN Why break down centralized wage bargaining? 1989. 24 s. (ISBN 951-686-209-8)
- 23/89 ARI LAHTI - MATTI VIRÉN The Finnish rational expectations QMED model: estimation, dynamic properties and policy results. 1989. 34 p. (ISBN 951-686-210-1)
- 24/89 TAPIO PEURA - UWE KOLLSTER The development of external balances in the Nordic countries. 1989. 37 s. (ISBN 951-686-213-6)
- 25/89 PERTTI HAAPARANTA - JOUKO VILMUNEN Kestokulutushyödykkeiden kysyntä Suomessa. 1989. 17 s. (ISBN 951-686-214-4)
- 26/89 JUHA TARKKA Competitive deposit rates and bank service charges. 1989. 14 s. (ISBN 951-686-215-2)
- 27/89 PÄIVI VALKAMA Suomen talous ja talouspolitiikka 1920 - 1938. Empiirinen tutkimus. 1989. 91 s. (ISBN 951-686-216-0)
- 28/89 KAIJA-LEENA RIKKONEN The optimal currency distribution of a central bank's foreign exchange reserves. 1989. 62 s. (ISBN 951-686-217-9)
- 29/89 ANNE KERTTULA Capital income taxation and household saving. 1989. 37 s. (ISBN 951-686-218-7)
- 30/89 ANNE MIKKOLA Ulkomaisten korkojen vaikutus lyhyeen markkina-korkoon. 1989. 21 s. (ISBN 951-686-219-5)

- 31/89 MATTI VIRÉN Currency substitution, financial innovations and money demand. 1989. 15 s. (ISBN 951-686-221-7)
- 32/89 VESA VIHRIÄLÄ Rahoituslaitokset rahoitusjärjestelmässä. Katsaus uuteen teoriaan ja eräitä empiirisiä havaintoja. 1989. 175 s. (ISBN 951-686-222-5)
- 33/89 VAPPU IKONEN - ERKKI PIHKALA Katsaus Suomen rahoitusmarkkinoiden lähteisiin 1860-luvulta nykypäivään. Esitutkimus. 1989. 76 s. (ISBN 951-686-223-3)

